

Marianne Hatlem

Åpen barnehage- en møteplass i et fellesskapsperspektiv?

En kvalitativ studie av fenomenet åpen barnehage.

Masteroppgave i barnehage- og profesjonsutvikling
Danmarks Pædagogiske universitetsskole, Århus Universitet København
Høgskolen i Vestfold, Avdeling for lærerutdanning, Tønsberg våren 2008

Innholdsfortegnelse

1.	Bakgrunn og begrunnelse for studien.....	1
1.1.	Min bakgrunn for valg av tema	1
1.2.	Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål	2
1.3.	Presentasjon av studien og forskningstilnærming	3
1.4.	Kort introduksjon og innføring til tema åpen barnehage	4
1.5.	Avgrensing av oppgaven	5
1.6.	Tidligere empiri om åpne barnehager.....	5
1.6.1.	Åpne barnehager i Norge fra tidligere empiri og artikler	6
1.6.2.	Norges første åpne barnehage Holmlia - Oslo.....	6
1.6.3.	Empiri om Åpne barnehager fra Sverige.....	7
1.7.	Barn, samfunn og styringsdokumenter (bakteppe for oppgaven).....	8
1.7.1.	Barn og læringssyn	8
1.7.2.	Samfunn og barndomssyn	8
1.7.3.	Styringsdokumenter	9
1.8.	Oppgavens oppbygging	10
2.	Teoretiske perspektiver	12
2.1.	Innledning	12
2.2.	Barnehagen som møteplass.....	12
2.3.	Inkludering.....	14
2.4.	Fellesskap	15
2.4.1.	Nettverk	16
2.4.2.	Samhandling.....	18
2.4.3.	Utvikling	19
2.4.4.	Sampedagogikk	20
2.4.5.	Møte mellom mennesker.....	23
3.	Vitenskapsteoretiske perspektiver.....	27
3.1.	Hermeneutisk tilnærming	27
3.2.	Kvalitativ metode	28
3.2.1.	Fenomenologisk tilnærming.....	30
3.2.2.	Intervju.....	31
3.3.	Metode og kontekst	31

3.3.1.	Forskningsmessig tilnærming til de tre nivåene	32
3.3.2.	Praktisk gjennomføring.....	33
3.3.3.	Utvalg av respondenter (del 2 og del 3).....	34
3.3.4.	Transkribering	35
3.3.5.	Begrunnelse for valg av respondenter.....	35
3.4.	Forskerrollen.....	37
3.5.	Reliabilitet og validitet	37
3.6.	Etikk.....	38
3.7.	Kritikk av egen metode og metodevalg	39
4.	Den første tilnærmingen fenomenet åpne barnehager	41
4.1.	Dokumentstudie	41
4.1.1.	Målgruppe åpen barnehage basert på statistikk studier	43
4.1.2.	Utfyllende opplysninger:.....	43
4.1.3.	Kommentarer til dokumentstudien.....	43
4.2.	Åpen barnehage- deres utbredelse, omfang og historie	44
4.2.1.	Tabell 4-1	44
4.2.2.	Tabell 4-2	45
4.2.3.	Kommentarer til Diagram 4-2 og tabell 4-2	47
4.3.	Åpne barnehagers historie og utvikling i Sverige.....	48
4.3.1.	Kommentarer til den svenske rapporten.....	49
4.4.	Kommentarer til den første tilnærmingen	49
5.	Dybdestudie av fire åpne barnehager	50
5.1.1.	Kommentarer til tabell 5-1	52
5.1.2.	Eieforhold.....	52
5.1.3.	Plassering, tilgjengelighet, lokalmiljø.....	52
5.1.4.	Tilbud, organisering, personalressurs og brukertall	52
5.2.	Felles kommentarer til dybdestudien.....	53
5.3.	Studie av årsplaner og dokumenter fra de fire åpne barnehagene	53
5.3.1.	Kommentarer til de skriftelige dokumentene	54
5.4.	Kommentarer til den andre tilnærmingen	54
6.	Den tredje tilnærmingen - menneskene.....	55
6.1.	Et utvalg aktører i og rundt noen åpne barnehager deres meninger med institusjonen åpen barnehage og profesjonsrollene til pedagogene der	55
6.1.1.	Intervju 1 helsesøstre om institusjonene åpen barnehage	55

6.1.2.	Intervju 2 foreldre om institusjonen åpen barnehage	56
6.1.3.	Intervju 3 de flerspråkligeassistentene om institusjonen åpen barnehage	56
6.1.4.	Pedagogene og de flere språkligeassistentene forteller om enkelt episoder:	57
6.1.5.	intervju pedagoger om institusjonene åpen barnehage.....	57
6.2.	Intervju av pedagoger om profesjon funksjon og roller i sitt arbeid i de åpne barnehagene 58	
6.3.	Kommentarer og drøftinger til den tredje tilnærmingen - menneskene	60
6.3.1.	Kommentarer til utsagnene fra helsesøstrene:	60
6.3.2.	Kommentarer til utsagnene fra foreldreintervjuene:	61
6.3.3.	Kommentarer til utsagnene fra pedagogene og de flerspråklige assistentene:.....	61
6.4.	Pedagogene og profesjonen	62
7.	Analyse og drøfting.....	63
7.1.	Møteplass og inkludering.....	63
7.2.	Fellesskap og nettverk	63
7.3.	Samhandling (samspill, interaksjon og relasjon).....	64
7.4.	Konklusjoner og oppsummeringer	65
8.	Konklusjoner og sammenfatninger	66
8.1.	Oppsummerende tanker	66
8.2.	Intensjon og utfall	66
8.3.	Svar på forskningsspørsmålene	67
8.4.	Svar på problemstillingen	68
8.5.	Har studien svart på intensjonene med oppgaven?.....	68
8.6.	Veien videre, nye forskningsspørsmål.....	69
	Litteraturliste.....	71
	Vedlegg.....	76

Summary

This is a Master's Degree Thesis on the study of Preschool and Profession Development at Vestfold University College and the Pedagogical University of Denmark. The subject for this Master thesis is *open kindergartens*. The reasons for this specific choice of subject, are partly that open kindergartens is a relatively infrequently illustrated subject, and partly the fact that many people even after education and after field studies still have no knowledge of the existence of open kindergartens.

The knowledge contributed in this thesis, is a wide variety of information about the phenomenon of open kindergartens. The exploration is built up around three different approaches, whereas the first approach is based on an exploration on the phenomenon of open kindergartens; their history, extensiveness and scale in Norway and Sweden, the only two places in which these kindergartens exist. The second approach is based upon the institutions; through qualitative depth studies of four open kindergartens. The third approach deals with the participants and is based on interviews with parents, health visitors, multilingual assistants and educationalists in and around a selection of open kindergartens through the use of in-depth interviews and questionnaires. The thesis is built up around the following problem: How can open kindergartens function as meeting points in a community perspective?

Originally the idea of open kindergartens started as part of alternative kindergarten-thinking; to serve the function as a supplement to the ordinary kindergartens in a time of low cover of day nursery places. Today every municipality has approximately full cover of nursery places. This brings up an issue around the further legitimacy of open kindergartens to the increasing number of municipalities having full cover of nursery places. Another issue raised is the absence of responsibility and lack of further signals from the authorities;

What is the purpose of the open kindergartens? What do the users of them tell? Can these kindergartens offer anything of value and what is the alternative? Today more and more people consider kindergartens a necessity for children- what type of children do then still go to such alternative kindergartens?

Questions are being raised around whether the open kindergartens have become something else than what their original intention was, and whether they can take an important transitional- and integrational role in a time characterized by mobility and migration.

The thesis does not focus on individuals, but on the institution and the system, the function and the content. The approach is mainly built up around a qualitative study, where different research methods based on an exploratory approach implement documental studies, statistical studies, comparisons between Norway and Sweden, visits, observations and interviews.

The theories are mainly Dahlberg a.o., about meeting point and community, Bronfenbrenner about human development , Øzerk , Vygotsky , Bruner teacher function, Dysthe dialogs, Bae and Løvlie Schibbye interaction.

Keywords are: open kindergarten, meeting point, inclusion, transitions ,network, community and interaction.

Bilde er hentet fra www.ruzhollen.de "Eingangstür" (direkte oversatt inngangsdør).

Sammendrag

Dette er en masteroppgave ved studiet i barnehage- og profesjonsutvikling ved Høgskolen i Vestfold og Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. Temaet for denne masteroppgaven er åpne barnehager. Bakgrunn for valg av tema er at åpne barnehager er et svært lite belyst tema og at mange ikke vet om åpne barnehagers eksistens verken i utdanning eller i feltet. Kunnskapsbidraget i denne oppgaven er variert informasjon om fenomenet åpen barnehage. Utforskningen er bygd opp rundt tre ulike tilnærminger. Den første tilnærmingen er basert på en utforskning rundt fenomenet åpen barnehage- dens historie, utbredelse og omfang i Norge og Sverige, da det er her åpne barnehager eksisterer og har eksistert. Den andre tilnærmingen er basert på institusjonene, gjennom kvalitativ dybdestudie av fire åpne barnehager, og den tredje tilnærmingen omhandler aktørene, basert på intervju fra foreldre, helsesøstere, flerspråklige assistenter og pedagoger i og rundt, et utvalg åpne barnehager gjennom dybdeintervju og spørreskjema. Oppgaven er bygd opp rundt problemstillingen: ”Hvordan kan åpen barnehage være en møteplass i et fellesskapsperspektiv?”

Alternative barnehageformer som åpen barnehage er en del av, ble startet som et supplement til lav barnehagedekning. I dag har mange kommuner tilnærmet full barnehagedekning. Det stilles spørsmål rundt åpen barnehages videre legitimitet, sett opp i mot den økende barnehage dekningen. Det stilles også spørsmål rundt manglende signaler og ansvar fra myndigheter. Hva vil man med de åpne barnehagene? Hva forteller de som bruker tilbudet? Og hvilket tilbud kan åpne barnehager gi? Hvilke barn er det som ikke går i ordinær barnehage i dag hvor flere og flere ser barnehage som et nødvendig gode for barnet? Har åpen barnehage blitt noe annet enn det som først var intensjonene med tilbudet, og om åpen barnehage kan ha en særlig betydning i et overgangs- og integrasjonsperspektiv i en tid preget av mobilitet og migrasjon. Oppgaven har ikke fokus på enkelt individer, men på institusjonen og systemet, funksjon og innhold. Tilnærmingen bygger hovedsaklig på en kvalitativ studie, hvor det benyttes ulike forskningstilnærminger basert på en eksplorerende og flerspektret tilnærming som implementerer dokument studier, statistikk studier, sammenligninger mellom Norge og Sverige, besøk og observasjoner og intervjuer. Teoriene er i stor grad basert på Dahlberg m.fl. sine teorier om møteplasser, mening og fellesskap, Bronfenbrenner om humanutvikling, Øzerk om sampeagogikk og profesjonalitetsfunksjoner, Vygotsky om nærmeste utviklingszone, Bruner om støtte og stillas bygging, Dysthe om dialoger og Bae og Schibbye om relasjoner og samspill. Nøkkelord: åpen barnehage, møteplass, inkludering, overganger, nettverk, fellesskap og samhandling.

Forord

Å fordype seg i et tema man har interesse for, har vært en god opplevelse. Det er lærerikt og spennende å jobbe med et felt som åpne barnehager, som har fått lite oppmerksomhet og nærmest fremstått som usynlig. Ekstra motiverende har det vært å kunne presentere åpne barnehagers historie i 2008 - året for de åpne barnehagenes 20 års jubileum i Norge.

Som førstekullsstudent ved studie i barnehage- og profesjonsutvikling ønsket jeg å velge et tema som omhandlet både barnehage og profesjon, det har vært en prosess å finne frem til en vinkling som har gitt rom for dette.

Jeg ønsker først og fremst å takke de åpne barnehagene som har vært med i studien, gjennom dybde studie og gjennom intervju. Takke til helsesøstere, foreldre, flerspråkligeassistenter og pedagoger, for tillit og åpenhet og delte refleksjoner, og skriftelige arbeider, uten dere hadde denne studien ikke vært mulig. Takk for imøtekommenhet og god mottakelse! De dynamiske og relasjonelle møtene i et meningsfylt fellesskap er det som gir energi og motivasjon.

Tusen takk til veiledere og ”oppmuntreere” ved høgskolene i Øst og Vest, Mari Pettersvold, ”kontorkollega” Roger, for sine diskurser og dialoger, alle bidragsytere som har gitt av sin tid og sine tanker, og særlig de pedagogiske lederne, tydelige og kunnskapsrike førskolelærere på en impulsiv og utfordrende arena med aktører i alle aldre.

Takk til Anne Lise L'Organge Ekstrøm i Sarpsborg kommune som satset på åpne barnehager og til ledere i Sarpsborg kommune som legger til rette for utdanning og kompetanseheving noe som kontinuerlig har gitt meg mulighet til å lære mer både teoretisk og praktisk.

Marianne Hatlem

Våren 2008

1. Bakgrunn og begrunnelse for studien

Min intensjon med denne oppgaven har primært vært å bidra til å skape kunnskap om åpne barnehager, som en utforskningsstudie. Ved at jeg gjennom forskjellige tilnærminger og metoder vil studere ulike sider ved fenomenet åpen barnehage. Åpen barnehage utgjør en liten andel av det totale barnehagemarkedet og med sin organisasjonsform skiller den seg ut fra ordinære barnehager. Dette gjør at pedagogrollene i åpen barnehage også skiller seg ut fra rollene pedagogene har i ordinære barnehager. Åpne barnehager er institusjoner det har vært lite fokus rundt. Denne masteroppgaven er ment å bidra til ny innsikt og kunnskap om ulike sider ved institusjonen åpen barnehage og ved profesjonen til pedagogene i åpne barnehager og forhåpentligvis bidra til å fremme noen beskrivelser og reise noen nye spørsmål.

1.1. Min bakgrunn for valg av tema

Jeg har en 20 årig barnehagepraksis, hvor jeg har jobbet i alle typer stillinger fra praktikant, spesialpedagog, avdelingsleder og styrer. Jeg har vært med på å starte og drive et mangfold av ulike barnehagedriftsformer. Fra ordinære barnehager av ulike størrelser og omfang, familiebarnehager, mottaksbarnehage for flyktninger og åpen barnehage. Kort sagt alle driftsformer som er mulig å rapportere inn på de årlige kostraskjemaene til Statistisk sentralbyrå. I de senere år har jeg særlig jobbet en del med innvandringsrelaterte spørsmål. Dette som en følge av at jeg jobber i en sentrumsvirksomhet, med flere enheter, midt i en bykjerne, hvor det har vært en relativt stor økning i tilflytting, slik at mange av barnegruppene i dette området, på få år har gått fra ca 10 % språklige og kulturelle minoriteter, til at det nå er ca. 50 %. En utvikling som har skjedd på få år. Selv tok jeg videreutdanning i flerkulturell pedagogikk med oppstart samme kveld som flyangrepene i New York den 11/9. Min opplevelse var at denne kvelden innledet en endring av menneskers tenkemåter og holdninger – et mulig grunnlag for et paradigmeskifte. Dette fordi at det kan bli nødvendig å tenke nytt rundt fellesskap, møteplasser og samhandling og pluralitet i forhold til språk, kultur, identitet og kunnskap. Dette bekreftes av Kemp (2005) ved å fremme nye tanker rundt idealer og kompleksitet i et stadig mer globalt og mangfoldig samfunn. Mangfoldet krever også kunnskap og det afrikanske ordtaket ”it takes a village to raise a child” får stadig utvidet betydning, i form av at kunnskap bør søkes på et fler- spektret nivå. Og at institusjoner i Norge fremdeles preget av en delvis homogen norsk tradisjon som kanskje ikke er like dagsaktuell lengre. Hvor ikke alle har like muligheter til å kjenne seg igjen i praksis. Det er kanskje de yngste og språklige minoriteter som i

størst grad er utsatt for å bli lite synlige, fordi de ikke i samme grad kan manifestere seg språklig, og at deres spor derfor kan bli mindre tydelige En som har vært opptatt av dette er Pullan (2005). Kanskje krever disse gruppene mer av institusjonene og pedagogene enn rundt de med et felles verbalt språk? Både i forhold til inkludering og medvirkning, synlighet og deltakelse, og i forhold til samarbeid, ikke minst med foreldre. Sikkert er det at det vil være store variasjoner i tilbud og at det i stor grad vil være ulike praksiser og variasjoner.

1.2. Presentasjon av problemstilling og forskningsspørsmål

Etter vurderinger og refleksjoner har jeg valgt å bygge opp denne masteroppgaven rundt problemstillingen: **"Hvordan kan åpen barnehage være en inkluderende møteplass i et fellesskapsperspektiv?"** Oppgaven er bygd rundt fem forskningsspørsmål, som er ment til å underbygge, utfylle og dele opp problemstillingens hovedspørsmål. De fem forskningsspørsmålene er:

Forskningsspørsmål 1	Hvordan kan fenomenet Åpen barnehage beskrives ut fra kriteriene omfang, utbredelse og historie i Norge og Sverige?
Forskningsspørsmål 2	Hvordan organiseres og hvilket tilbud gir et utvalg institusjoner?
Forskningsspørsmål 3	Hva er en inkluderende møteplass? Hva skiller ordinære og åpne barnehager?
Forskningsspørsmål 4	Hva formidler et utvalg av aktører i og rundt noen åpne barnehager om åpne barnehager i forhold til møteplass, fellesskap og inkludering? Hvordan jobber pedagogene i de åpne barnehagene?
Forskningsspørsmål 5	Hvilke forutsetninger ligger til grunn for nettverk, fellesskap og samhandling i åpne barnehager?

De fem forskningsspørsmålene er deler som hver for seg tar opp et element ved åpne barnehager og som samlet kan gi en presentasjon av en del og en mulig større sammenheng. Oppgaven har fokusert på tre nivåer: fenomenet, institusjonen og aktørene rundt forskningsspørsmålene og problemstillingen. Kan åpen barnehage være en inkluderende møteplass? Og hva skjer i møtene og samspillet mellom aktørene. Hva bygger pedagogene sin praksis på?

1.3. Presentasjon av studien og forskningstilnærming

Studien er bygd opp rundt tre tilnærminger med egne metoder til hver tilnærming. Dette er beskrevet ved figur 1. Forskertilnærming.

Figuren viser de tre tilnærmingene, målet med hver tilnærming og en kort metodebeskrivelse.

Figur 1. Forskningstilnærming

1. Tilnærming: Fenomenet åpen barnehage
en overordnet plan/ metode:
statistikk/dokumentanalyse

2. Tilnærming: Institusjonsplan
dybdestudie av et utvalg
åpne barnehager/ metode:
besøk/intervju/dokumenter

3. Tilnærming: Møtene mellom menneskene
aktørene i og rundt noen av
institusjonene
pedagog rollene og praksisen
metode: intervju

Kommentarer til figur 1.

De tre tilnærmingene har ulike fokus og har derfor krevd ulike metoder for å underbygge intensjonene. I tilnærming 1 søkes det kunnskap om fenomenet åpen barnehage ved en statistikk og dokumentanalyse. I tilnærming 2 var fokuset en dybdestudie av fire utvalgte åpne barnehager ut fra gitte kriterier som tilgjengelighet, organisering, tilbud, brukertall, tverrfagligsamarbeid osv. Målet med denne tilnærmingen var å rette fokus mot institusjonene, og hva et utvalg åpne barnehager representerer i form av tilbud både enkeltvis og sett opp i mot hverandre. Den 3 tilnærming ble bygget rundt hva et utvalg aktører forteller ved intervju om erfaringer, meninger og historier rundt åpne barnehager generelt, og spesielt hvordan pedagogene jobber i de åpne barnehagene.

1.4. Kort introduksjon og innføring til tema åpen barnehage

Åpen barnehage er en arena som tilbyr et tilpasset barnehagetilbud for førskolebarn som ikke er i ordinær barnehage mot at barna har med seg egne voksne. En forutsetning for å delta i tilbudet er at barna har med seg voksne som aktivt bidrar og deltar i aktivitetene. Tilbudet kan i stor grad benyttes fritt. Dette som betyr at barn og voksne kan komme og gå innenfor åpningstiden etter eget ønske og behov. Dette gir muligheter og begrensinger både for brukere og ansatte. Pedagogene kan i mindre grad planlegge da usikkerhetsmomentene er mange, de må derfor i større grad improvisere. Barn og voksne styrer i stor grad utbytte av tilbudet ved at de selv velger hvordan de vil benytte tilbudet i omfang og kontinuitet.

I løpet av de 20 årene åpne barnehager har eksistert har det vært forholdsvis beskjeden oppmerksomhet rundt dem. De synes ikke i faglitteraturen. I løpet av de 10 årene jeg har vært leder av en åpen barnehage, har jeg aldri sett kurs eller egne tilbud for ansatte i åpne barnehager. Dette og egen litteratur som har omhandlet denne driftsformen har vært et savn. Åpen barnehage er, men dette bekreftes lite. Dette fører til spørsmål som: ”hva er intensjonene med de åpne barnehagene?” ”Hvorfor vies de så lite oppmerksomhet?” I dag er kanskje spørsmålene mer påkrevd enn før, ved at det kan synes som om åpen barnehage og andre alternative driftsformer står ovenfor et veiskille, da stadig flere norske barn går i ordinære barnehager.

Under dette arbeidet har jeg møtt kommuner som sier at de vurderer å legge ned sine åpne barnehager, når barnehagedekningen er fulltallig, og andre igjen som virkelig satser på åpne barnehager. Ved at de utvikler lokale tilbud i og rundt de åpne barnehagene, ofte som en form for et mer tverrfaglig tilbud hvor flere aktører er inkludert i det åpne tilbudet. Planlagt nedlegging hos kommuner og utvikling hos andre kommuner, kan være tegn på at det kan være en viss usikkerhet rundt åpne barnehagers legitimitet¹.

¹ Et konkret eksempel på dette er Moss kommune som i 2004 la ned de fleste av sine åpne barnehager, som en følge av usikker økonomi og manglende mulighet til tverretalig budsjettssamarbeid, mens de nå i 2008 fire år senere, planlegger oppstart igjen (telefon intervju den 11.03.08 med barnehageetat og en virksomhetsleder).

1.5. Avgrensning av oppgaven

En oppgave må begrenses sett i forhold til omfanget av oppgaven og de intensjoner man har med oppgaven. Alle begrensede inkluderinger fører til ekskluderinger av noe annet, da det ikke er mulig å ha for mange fokus. I denne masteroppgaven er fokuset på problemstillingen, forskningsspørsmålene og de tre ulike tilnærmingene på nivå rundt fenomenet åpen barnehage. Målet med oppgaven har vært å belyse hva åpen barnehage kan være, og ikke det motsatte. Det er helt klart at åpne barnehager har sine muligheter og begrensinger, akkurat som ordinære barnehager har sine. Åpne barnehager og ordinære barnehager kommer ikke til å bli fremstilt i motsetningsforhold til hverandre, men som supplement til hverandre med ulike kvaliteter i ulike faser basert på individuelle valg, behov og muligheter².

1.6. Tidligere empiri om åpne barnehager

Underveis mens jeg har jobbet med denne oppgaven har jeg søkt etter artikler og rapporter rundt åpen barnehage. Det jeg har funnet med relevans er en hovedfagsoppgave skrevet av Bjørg Rokoengen (1998) med tittelen "åpen barnehage- en møteplass med pedagogisk innhold i nærmiljøet?" Noen rapporter, den ene skrevet av Tingstad og Kamstad (1998) for Norsk Senter for barneforskning med tittel "Åpen barnehage – Kvinnecafe eller møteplass med barnet i sentrum?" Og rapporten "Åpen barnehage og andre alternative driftsformer" fra IKO barnehagekontor skrevet med redaktøren Weydal (2000). Dessuten en artikkel fra Norsk skoleblad nr. 32 fra 1989 som beskriver Holmlia, den først åpne barnehagen i Norge, skrevet av Elisabeth Arnet. Dessuten en oppgave og en rapport fra Sverige, dette er: "Öppen förskolas utveckling en studie av perioden 1980-2005" fra Sverige laget av Skolverket (2006), og magisteroppsatsen "På upptäcktsfärd i öppna förskolan" av Catharina Frank (2007).

Hovedfagsoppgaven til Rokoengen (1998) bygger på en studie av åpne barnehager i Oslo og Trondheim sett i forhold til blant annet lovverket og den første rammeplanen for barnehagen., I følge hennes studie, fulgte ikke alle de åpne barnehagene hun var i kontakt med kravene blant annet til styrer ressurs, samarbeidsutvalg osv. Hennes konklusjon var da at de åpne

² Dette kommer jeg tilbake til i kapittel nummer 7

barnehagene ikke er reelle barnehager da de ikke fulgte lov og regelverk i praksis. Rokoengen (ibid.) stilte også spørsmål, ved kommunenes ansvar og medvirking og hva de egentlig ønsket med de åpne barnehagene.

1.6.1. Åpne barnehager i Norge fra tidligere empiri og artikler

Rapporten fra senter for barneforskning skrevet av Tingstad og Kamstad (1998) sammenfatter i de avsluttende kommentarene med at noen vil betrakte etablering og utvikling av en slik barnehagemodell, åpen barnehage, som en kritikk mot innretningen av arbeidet i ordinære barnehager, samtidig som de konkluderer med at åpen barnehage bidrar til å dekke grunnleggende behov, som ikke lar seg dekke andre steder. Forskerne hevder at deres studie gir grunn til å tro at mange barn opplever et variert og meningsfylt sosialt liv innenfor rammene for åpen barnehage. De skriver også at de ansatte i større grad har fokus på hele gruppen, såvel voksne som barn.

I dag ville nok ingen presentert åpen barnehage som Kvinnecafe, utviklingen går sin gang også her. Men både spørsmålet fra Rokoengen (1998) om overordnet ansvar, og Tingstad og Kamstad (1998) påstand om manglende inkludering fra barnehage feltet er nok fremdeles relevante i år, 2008. Dette kan være noe av grunnlaget for at åpne barnehager er så lite synlige.

1.6.2. Norges første åpne barnehage Holmlia - Oslo

I det første materialet som beskrev åpne barnehager, fra dette utvalget, artikkelen fra Norsk skoleblad (1989) om Holmlia den første åpne barnehagen i Norge, blir de to førskolelærerne beskrevet som usynlige ånder, som er litt her og der. Det er interessant at det er to førskolelærere og ikke assistent/fagarbeider slik det var og er tradisjon for i Norge. Førskolelærerne forteller om arbeidsdager hvor de aldri vet hvem som kommer og hvor mange som kommer. Det er situasjonene her og nå som bestemmer hva de fyller dagen med. Det fortelles om vektlegging av fellesskap, nettverk, å styrke mødrene i oppdragerollen, deltakelse og ansvarliggjøring av alle og om modell-læring og praksisens betydning og om støtte.

Det vises til at åpen barnehagen Holmlia 1988 (Norsk skoleblad 1989 nr. 32) ble startet som et samarbeid mellom barnehageetat og helsestasjonen i bydelen. Barnehagekonsulenten og prosjektleder Cootje Jansen er referert i artikkelen(ibid.) med svar til spørsmålet om ikke en slik barnehagemodell kan bli en sovepute for politikere når det gjelder utbyggingen av vanlige

barnehager. Jansen svarte: ”selv om vi hadde full barnehagedekning ville det vært behov for et slikt tilbud, til de som velger å være hjemme, med barna når de er små”. Dessuten er det en rekke grupper som åpen barnehage ikke er egnet for, for eksempel de som er i arbeid. Videre sier Jansen: ”det er heller ikke egnet som forebyggende barnevernstiltak”.

De norske skriftlige arbeidene er av eldre dato og basert på andre samfunns- og barnehagesituasjoner enn det som er virkeligheten i dag. Tidligere utgjorde alternative driftsformer et nødvendig supplement til en kvantitativ begrenset barnehagedekning. Og kanskje særlig for barna under tre år. I de senere år har barnehagedekningen vært i sterk vekst, og de siste tallene fra statistisk sentralbyrå forteller at åtte av ti førskolebarn har plass i ordinær barnehage. Ut fra dette kan man velge to blikk: at nesten alle går i ordinær barnehage, eller ikke alle går i ordinær barnehage, og ut fra dette stille nye spørsmål som hvem det er som ikke går i ordinær barnehage og hvorfor er de ikke deltakende på en så stor arena, hvor så mange jevnaldrende går? Og også om vi som samfunn ønsker alle på en og samme arena eller ønsker å skape rom for allsidighet og variasjon med rom for flere arenaer?

1.6.3. Empiri om Åpne barnehager fra Sverige

De svenske arbeidene som ble presentert innledningsvis er av nyere dato og således mer relevant, selv om Norge og Sveige er to ulike land, kan tendenser fra Sveige kanskje bidra til å gi tanker om åpne barnehagers fremtidsprognoser. Åpne barnehager hadde allerede en åtte år gammel historie i Sverige før de kom til Norge. I sin magiserupsats skriver Frank (2007) at hun er forbauset over hvor lite kunnskap det er om åpne barnehager (selv i Sverige med en åtte års lengre historie) og hvor mye usikkerhet det er rundt tilbudet. Rapporten fra det Svenske Skoleverket (2006) har også de samme konklusjonene ved at det her dokumenteres usikkerhet rundt avvikling og utvikling av åpne barnehager i Sverige. Det frem kommer også at selv ved tilgang til ordinære barnehagetilbud, er det et ønske om åpne barnehager, siden flere svenske kommuner har konkrete opptrappingsplaner³.

Denne masteroppgaven kommer ikke direkte til å bygge videre på tidligere arbeider, men søke å utforske åpne barnehager i nåtiden, samtidig som den vil tilstrebe og sette åpne barnehager inn i en historisk ramme og videreføre tidligere grunnlagsmateriale.

³ Mer om dette kommer i kapittel 4

1.7. Barn, samfunn og styringsdokumenter (bakteppe for oppgaven)

Det er mange som har meninger om oppvekst og barndom, ulike behov og ønsker blir kontinuerlig drøftet og behandlet i store og små fora. Dahlberg, Moss og Pence (2002) har verbalisert dette ved å si at barnehagen er sterkt knyttet til framtiden og det filosofiske spørsmålet om hva vi vil med framtiden og våre barn. Slike spørsmål må diskuteres igjen og igjen. Barns behov og rettigheter er knyttet til synet på barn, på barndommen og på hvilket læringssyn man bygger sine oppfatninger på.

1.7.1. Barn og læringssyn

I nyere teori snakkes det i dag om det kompetente barnet. Barnet som "human beings" og ikke som "human becomings" (Bae 2005, Sommer 2003). Det aktive deltakende og medskapende barnet er i fokus, og det å skape gode læringsmiljøer baseres på barnets initiativ, aktive deltakelse og meningssøking. Ut fra dette synet blir barnet verdsatt for sin subjektivitet. Dette fordrer at man møter barn som subjekter, med all sin forskjellighet, hvor det vises respekt og forståelse for barns eget perspektiv. Nyere læringssyn tar høyde for at barn er medskapere av mening i prosesser hvor innsikter samles gjennom læring i dialog (Dysthe 2001). Hvor barnet selv konstruerer sin kunnskap gjennom egen aktivitet. Og ved at læring skjer i samspill mellom barnet og den fysiske omverdenen. I relasjoner hvor det tilstrebes likeverdighet mellom aktive deltakere.

1.7.2. Samfunn og barndomssyn

Det pågår kontinuerlig diskusjoner rundt synet på barn og barndom og læring, og diskusjoner bygd på de til enhver tid rådende syn rundt hva som skal og bør vektlegges i barnas første fem leveår. Ulike tider, kulturer og samfunn produserer ulike betingelser for barn og barndom. Bø (2000) har hevdet at barndommen i et hvert samfunn er skapt av økonomiske, sosiale og kulturelle forhold, og det er viktig å se hvordan samfunnsendringer og ulike omstendigheter gir ulike barndomsvilkår. Det er også sentralt å reflektere rundt dette i en større sammenheng, hvor flere aktører får delta i diskusjonene.

1.7.3. Styringsdokumenter

Barnehagens samfunnsmandat er i følge Rammeplanen for barnehager (Kunnskapsdepartementet 2006) å tilby barn under opplæringspliktig alder et omsorgs- og læringsmiljø som er til barnets beste. Den skal både være en pedagogisk virksomhet og et velferdstilbud for småbarnsforeldre. I planen står det også at barnehagen skal legge grunnlag for livslang læring og aktiv deltakelse i et demokratisk samfunn i nær forståelse og i samarbeid med barnas hjem. Det legges også vekt på muligheten til å bli sett og hørt og til aktiv deltakelse i fellesskapet.

Det kan synes som om det ikke alltid er samsvar mellom de ulike styringsdokumentene som barnehagene til enhver tid er pålagt å følge, gjennom ulik vektlegging og informasjon om barnehagenes innhold og satsningsområder. Som for eksempel ved at den reviderte Rammeplanen for barnehagen (KD 2006) legger klare signaler om at testing og kartlegging av enkeltbarn ikke skal fokuseres, gir Stortingsmelding nr. 16"... og ingen stod igjen Tidlig innsats for livslang læring" og strategiplanen "likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009" (KD 2007) motsatte hentydninger.

Stortingsmeldingen legger vekt på tidlig innsats og testing av blant annet førskolebarns språkfærdigheter. Blant annet skal dette skje gjennom at fire åringer skal testes i språkfærdigheter på helsestasjonene uten at den presenterer intensjonene med dette, eller sier noe om utfallet av testene. Dersom målet med denne testingen er språklig satsing før skolestart, blant annet i forhold til flerspråklighet, er det interessant at samme stortingsmelding også skriver at det tar 4-7 år å lære språk. Det kan synes som om Stortingsmeldingen eventuelt har et mer fremtidsrettet perspektiv mens Rammeplanen mer fremhever betydningen av et her- og nå- perspektiv, og fokus rundt den gode barndom og barndommens egenverdi, som en selvstendig og viktig fase mer i tråd med human being enn human becoming. Men også Rammeplanen har fremtidsperspektiv ved at den fremhever at: "planen skal ha både et her- og nå- og et framtidsperspektiv" (KD 2006:5). Slik jeg leser rammeplanen vektlegger den et sosialkonstruktivistisk læringssyn, hvor det fokuseres på samhandling mens det kan synes som om de nevnte stortingsmeldingene har en mer individ-vektlegging mot "human becoming" ved at de vektlegger tidlig innsats med intensjon om at barn skal lykkes i livet og kanskje særlig gjøre førskolebarn klar for skolen, for om mulig få hevet senere skolepresentasjoner.

Den reviderte Rammeplanen nevner ikke åpne barnehage, slik den første Rammeplanen (Barne og familiedepartementet 1996) gjorde, men Stortingsmelding nr. 16 har flere henvisninger til åpen barnehage⁴. Hvorfor åpen barnehage er utelatt fra den reviderte Rammeplanen vites ikke. At stortingsmeldingene fremhever åpen barnehage bygger trolig blant annet på integreringsperspektivet, særlig rundt språklige minoriteters deltakelse i barnehagetiltak. Dette er trolig bygd på et ønske om tidlig tilegnelse av norskspråklige ferdigheter.

Jansen (2007) har skrevet at det kan synes som om utviklingen i synet på barnehage har gått fra å være et "nødvendig onde" til et "nødvendig gode," og at barnehagedeltakelse nå mer fremheves som en forutsetning for barns lærings- og utviklingsprosesser. Barnehage er et frivillig tilbud, slik alle tilbud til førskolebarn i dagens samfunn er. Selv helsestasjonstilbudet for førskolebarn bygger på frivillighet. Frem til skolestart er førskolebarns deltakelse og synlighet avhengig av foreldrenes valg og prioriteringer. Samtidig viser UNESCO – rapporten at det er et globalt fenomen at de barn som har størst behov, er de som i minst grad har tilgang til gode tiltak før skolestart (St. m. nr. 16:57). Stortingsmelding nr. 16 konkluderer med at "hovedutfordringen i dag består i å inkludere alle så tidlig som mulig i gode læringsprosesser, slik at alle får reelle, og ikke bare formelle, muligheter til å lykkes i arbeid og utdanning (ibid:23).

Kommuner, etater og praksisfeltet må forholde seg til kontinuerlige ulike signaler rundt hva som skal og bør vektlegges. Dette kan gi grobunn for usikkerhet og vil fordre diskusjon og refleksjon på flere nivåer ikke minst i forhold til barnesyn, barndomssyn og læringssyn.

1.8. Oppgavens oppbygging

Masteroppgaven er bygd opp rundt åtte kapitler, hvor hvert kapittel omhandler et eget begrenset område. I dette innledende kapitlet, kapittel en, har jeg sagt noe om bakgrunn, interesse og intensjon ved å velge åpne barnehager som tema. Jeg har også presentert en ramme rundt barnehageu i samfunnet og synet på barn og læring med de ulike krav og forventninger til barnehagene fra noen av de gjeldene styringsdokumentene. Dette er utgangspunkt og rammer rundt masteroppgaven. I kapittel to, teorikapitlet, redegjøres det for relevant teori for å studere fenomenet åpen barnehage. Jeg har valgt å bygge den teoretiske tilnærmingen rundt noen få teoretikere som omhandlet møteplasser ved Dahlberg, Moss og Pence (2002), og fellesskaps og

⁴ Mer om dette kommer i kapittel 4

samhandlingsteorier, fra Bronfenbrenner på systemnivå til Vygotsky, Bruner, Øzerk på samhandlingsnivåer og Schibbye og Baes relasjonelle teorier. Altså en tredeling fra det mer systemorienterte nivået, til møteplassnivå og til det enkelte møte. Kapittel tre, metodekapittelet, handler om å gi leseren et innblikk i hvordan jeg har gått frem rent metodisk, hvilke valg og avveininger som er blitt gjort. Dette for å belyse de praktisk metodiske valgene som er tatt, og mulighetene og begrensningene disse valgene har gitt. Også metodekapittelet er oppdelt i en tredelt tilnærming da hele oppgaven er inndelt i tre nivåer som samlet og hver for seg er ment å underbygge og belyse problemstillingen og forskerspørsmålene og samtidig forene teori og metode. Del en omhandler statistiske tall for åpne barnehager, deres omfang og utvikling i Norge mot tilsvarende kort presentasjon fra Sverige. Del to omhandler en dybdestudie av fire utvalgte åpne barnehager gjennom fokus på gitte kriterier og drøftinger rundt dette. Del tre omhandler menneskene i og rundt et utvalg åpne barnehager. Jeg har her valgt ulike aktører med ulike roller og erfaringer fra åpne barnehager, både helsesøstere, foreldre, flerspråklige assistenter og pedagoger for å få ulike syn og perspektiver på åpen barnehage som fenomen og som institusjon, men med et særlig fokus på pedagogenes metoder og kompetanse. Prinsippet med flere kilder er basert på ønske om en kildetriangulering, tilnærmingen er hermeneutisk, flerspektret, kvalitativ basert, med vekt på en åpen fortellende form, med en mer fenomenologisk meningssøkende tilnærming hos aktører i feltet. Kapittel fire presenterer datamaterialet for nivåtilnærming 1 – fenomenet. I kapittel fem presenterer materialet for nivå- tilnærming, 2 – institusjonene. I kapittel seks - aktørene. Deres opplevelse fra og med institusjonene og pedagogenes rolle og funksjon. Materialet blir først presentert i kapittel 7 så kommentert, drøftet og analysert opp imot teori og forskningsspørsmål. I det åttende og siste kapittelet blir studien trekt sammen, med oppsummerende tanker om sentrale elementer i studien, svar på forskningsspørsmål og problemstilling og betraktninger rundt studien som helhet i tillegg kommer presentasjon av nye spørsmål, og tanker som har dukket opp underveis.

2. Teoretiske perspektiver

2.1. Innledning

I dette teori kapitlet vil det beskrives de teorier som kan være spesielt interessante for å studere fenomenet åpen barnehage. De teoriene jeg har valgt ut, har det til felles, at de handler om barnehagen som møteplass og mennesker i interaksjon med andre mennesker, grunnleggende forutsetninger for utviklings- og læringsbetingelser og barnehagen som en sosial arena, møteplasser som grunnlag for deltakelse samt det relasjonelle som grunnlag for fellesskap og samhandling. Åpne barnehager har andre rammebetingelser enn det de ordinære barnehager har (jfr. kapittel 1). Det er derfor naturlig å fokusere mer på møteplass perspektiver og det relasjonelle som sentrale elementer i tilbudet de åpne barnehagene representerer, enn på mer planer og prosjekter med tidsvarighet som de ordinære barnehagene kan representere. Den teoretiske tilnærmingen bygger på en systemteoretisk forståelse av læring, læring i et helhetssyn, ved at læring skjer gjennom utvikling og danning på ulike arenaer gjennom hele livet. Og ved et sosiokulturelt perspektiv ved at læring skjer i samhandling eller interaksjon mellom et individ og dets omgivelser.

Ut fra de innledende presentasjonene her, problemstillingen og forskerspørsmålene har jeg valgt ut noen begreper som jeg vil ta opp teoretisk, dette er: møteplass, inkludering, fellesskap. Disse tre hovedbegrepene vil komme i hvert sitt avsnitt fortløpende. Det er disse teoriene som kommer til å tas opp i analysen og som forskerspørsmålene vil bygges rundt.

2.2. Barnehagen som møteplass

Åpen barnehage tilbyr en arena for samhandling i grensen mellom det formelle og det mer uformelle. Først og fremst utgjør de en møteplass hvor samhandling kan finne sted. Det finnes ulike definisjoner på møteplasser. Dahlberg, Moss og Pence (2002) har definert møteplassen slik:

"En møteplass er et sted der den aktive borger gjennom deltakelse i kollektive handlinger kan praktisere demokrati. Møteplasser kan derfor forstås som demokratiske institusjoner som opererer utenfor "et trangt definert politisk område", " i sosiale og kulturelle sfærer".
(ibid.116).

Ut fra denne definisjonen kan det stilles videre spørsmål. Blant annet hvem er så den aktive borger? som Dahlberg, Moss og Pence (2002) her henviser til? Frønes (2003) har sagt det slik, små barn er også samfunnsborgere. De lever i verden i dag, tar den opp i seg og blir påvirket av den. Qvortrup (1999) har sagt at i tillegg er også barna selv med på å påvirke verden og skape meninger i og ut av den. Sammen presenterer de to en helhets presentasjon av barnet som både deltaker og aktør.

Dahlberg, Moss og Pence (2002) har vektlagt at barnehagen skal være et sted for pedagogisk arbeid og læring, der deltakende og kritisk lokaldemokrati er viktig, der barn får omsorg og anledning til meningsskapende arbeid. Demokrati og møteplasser henger nært sammen, det ene er avhengig av det andre, forutsetningen er deltakelse.

Åpen barnehage henvender seg til både barn og foreldre, i og med at foreldrene eller de voksne barna kommer sammen med, utgjør en viktig og nødvendig del av tilbudet sammen med personalet og barna. Åberg og Lenz Taguchi (2005) har sagt at foreldredeltakelse og inkludering, det å skape rom for meningsutveksling, forutsetter et miljø bygd på respekt og samhandling og en vilje til å takle innspill og meninger fra alle impliserte på alvor. Dette fordrer en dialogisk praksis. På samme måte som barna kommer til barnehagen med mye kunnskap og erfaring, gjør foreldrene det samme.

I Dahlberg, Moss og Pence (2002) er det vist til at barnehager i det anerkjente Reggio Emilia distriktet i Italia, ser på seg selv som systemer av relasjoner og kommunikasjon mellom mennesker som er lokalisert innenfor og tett knyttet til, det større samfunnssystemet med tette bånd til lokalsamfunnet med dets familier og lokale myndigheter. Videre skriver de at barnehager som ønsker å bli møteplasser, må være åpne for alle familier med små barn- både barn og voksne og for verden. Åpenhet er sentralt i denne beskrivelsen. I dag er det ikke lenger så mange nøytrale samhandlingsarenaer og samlingspunkter igjen. Mange oppvekstområder er tilnærmet folketomme på dagtid og de som eksisterer har ofte inngangskriterier som kan være hindre for en allmenn bred deltakelse. Møteplassen kan tilby samhandling gjennom demokrati og solidarisk handling og være en sentral kjerne for treffpunkt i lokalsamfunn. Readings (1996) har satt ord på idealet for barnehagen som møteplass, ved at en slik møteplass skal være et sted som oppmuntrer til uro og konfrontasjon. Et sted som holder spørsmål om mening åpent, og som legger vekt på å lytte til tanken, kort sagt, et sted for debatt og uenighet og et sted for plikt og etisk praksis. Dette er ikke ubetydelige krav og det er krav som iverksettes gjennom kommunikasjon fra aktørene og i særdeleshet fra lederne av møteplassene, de ansatte.

Møteplassene skal utfra dette både være åpne, tilgjengelige og inviterende og praksisen skal bygge på respekt for mangfold, rom for meningsutveksling og meningsbryting, aktiv kommunikasjon, hvor interaksjonen og samhandlingen fokuseres mot en dynamisk og kontinuerlig prosess som aktørene i fellesskap bidrar til å opprettholde og utvikle.

2.3. Inkludering

For at en møteplass skal kunne være nettopp det, en møteplass, er det en forutsetning at den er tilgjengelig ved at det ikke er terskler som skaper uoverkommelige hindrer som frarøver allmenn deltakelse. Selve inkluderingsbegrepet er beskrevet i Storingsmelding nr. 49 som et begrep som delvis blir brukt som erstatning for integrering, delvis i motsetning til ekskludering. Den som oppfordrer til inkludering, sier indirekte at noen har et ansvar for å få det til. Noen må åpne opp og invitere inn (ibid 30).

Dersom barnehagen skal være en slik inkluderende møteplass, er det første vilkåret i følge Dahlberg med flere (2002), at den er åpen og muliggjort for alle familier, uavhengig av kostnad, opptaksgrunnlag eller status. Først da er tilbudet inkluderende i sin form ved at hindre er fjernet, slik at tilbudet fremstår som inkluderende og ikke ekskluderende i sin form, ved at eventuelle distansemomenter er fjernet. Tilbud som er tilgjengelige kan defineres som lavterskeltilbud, ved at "terskler" er fjernet for å invitere til deltakelse på likt grunnlag, og ikke som integrering ved at en innlemmer i eksisterende rammer med enkelt tiltak rundt enkelt individer. Inkludering handler om tilrettelegging. Det handler også om synliggjøring. Når noen er inkludert er de også representert og synliggjort som aktivt deltakende, noe som igjen er knyttet til anerkjennelse og demokratisk praksis.

Hva kan så en inkluderende møteplass være?

Setter man sammen inkluderingsbegrepet med møteplassbegrepet, oppstår inkluderende møteplasser. Ut ifra de her nevnte teoriene og definisjonene blir sammenfatningen at barnehager som vil være inkluderende møteplasser bør være åpne, uten hindre både fysisk og i forhold til å ha en demokratisk praksis, hvor dialoger og refleksjoner i og rundt en kollektiv praksis er idealet. Dette krever en identitet og tilhørighet hvor deltakerne opplever et kollektivt eieforhold.

2.4. Fellesskap

Fellesskap kan defineres som sameksistens. Ordet er knyttet til dette å delta i en samhandling med andre mennesker i små og store grupper. Ofte er det knyttet til å gjøre noe sammen, noe å bygge sameksistensen rundt. Fellesskapet kan knyttes til felles mål, felles fokus, felles aktivitet osv. som relateres til nytte og glede for deltakerne og samfunnet. Fellesskap er knyttet til gjensidighet (Kunnskapsforlaget 2007).

Østrem (2006) har skrevet om det tredje leddet, noe tredje utenfor partene selv som de er sammen om. Østrem bygger på Skjervheim (2001) som har ordsatt dette ved "ein treledda relasjon, mellom den andre, meg og sakstilhøvet som er slik at vi deler sakstilhøvet med kvarandre (ibid. 474)". Gjennom å kunne delta i et felles engasjement rundt et felles fokus, eller område kan deltakerne etablere et fellesskap som går utover selve relasjonen mellom partene, ved at man har noe å være sammen om. Fellesskap fordrer kommunikasjon, refleksjon og handling rundt et felles "prosjekt".

Dahlberg, Moss og Pence. (2002) fremmer barnehager "som et sted hvor man kan legge vekt på spørsmålet om å være sammen" (ibid. 127). Dette kan knyttes til meningsfellesskap. Hvor fellesskapet blir meningsfylt gjennom handling og kommunikasjon. Dahlberg, Moss og Pence. (2002) legger også vekt på varierte og fleksible former for sosial støtte til foreldre hvor de viser til både de som står innenfor og de som står utenfor arbeidsmarkedet, hvor barnehagen kan være en mekanisme for og omfordele ressurser blant barn som en sosial gruppe.

Barnehager er pedagogiske virksomheter, som skal legge til rette for barns utvikling og læring. Pedagogikk kan defineres som læren om oppdragelse og undervisning. Det sosiale samspillet er sentralt i all barnehagevirksomhet, sosialt samspill omhandler fellesskap, betingelser for barns læring og utvikling i samhandling med andre. Samhandling skjer på ulike møteplasser og på ulike nivåer, og det skjer i samspill i et fellesskap. Læring, utvikling og fellesskap er nært knyttet sammen både i små og store relasjoner, ved formelle og uformelle faktorer eller systemer som er relevante i prosessen. En som har jobbet med teorier rundt dette er Bronfenbrenner.

2.4.1. Nettverk

Humanøkologi

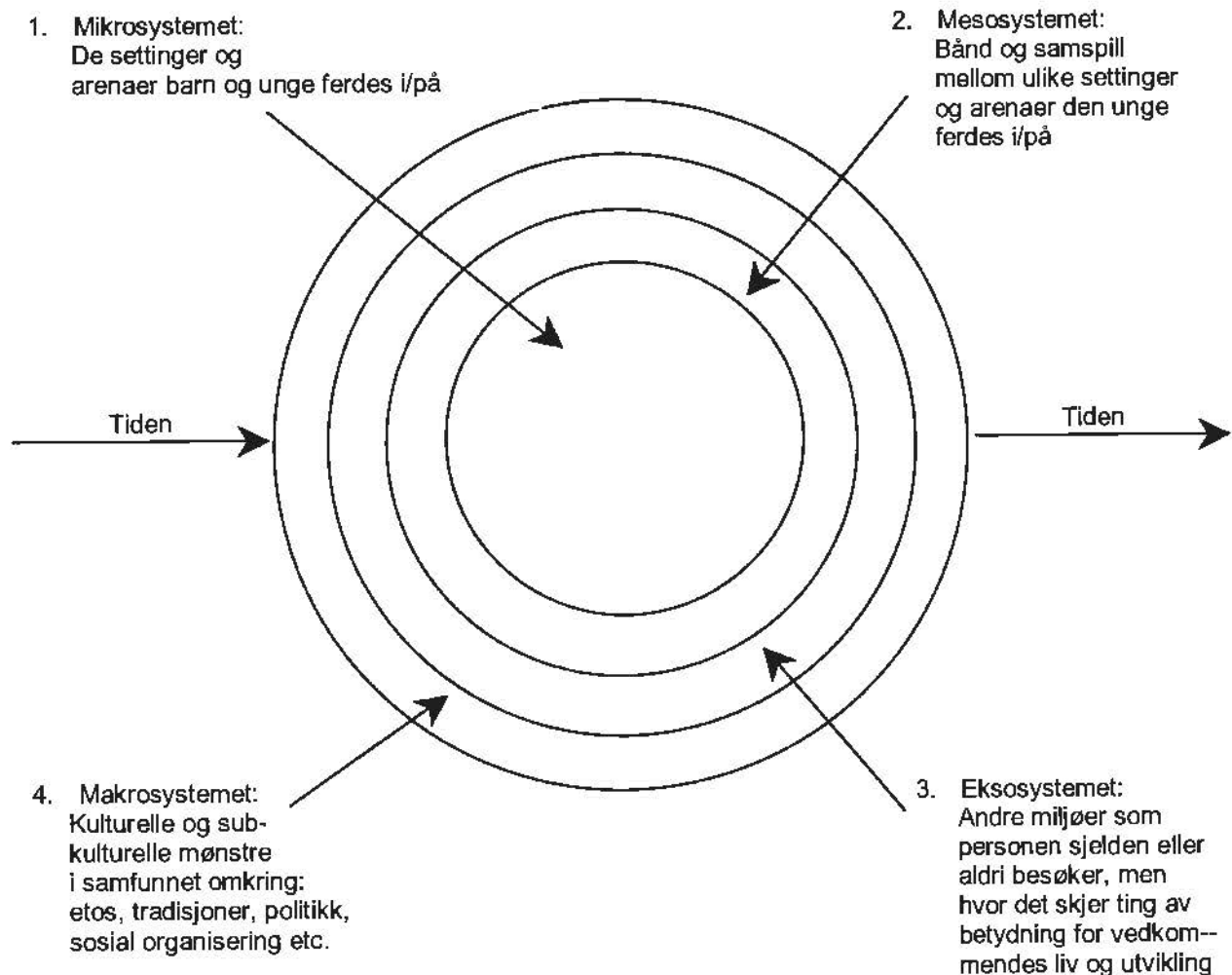
Bronfenbrenner (1979) definerte humanøkologi "the ecology of the human development" som en vitenskaplig studie av den progressive, gjensidige tilpasning mellom mennesket og de kontinuerlige sidene ved den umiddelbare sammenheng hvor menneske lever. På den måten påvirkes de kontinuerlige prosessene av relasjonene mellom disse sammenhengene og den større kontekst som disse sammenhengene inngår i og samtidig er en del av. Mennesket beveger seg inn i og restrukturer miljøet det lever i. Interaksjonen mellom individ og miljø, har betydning for utviklingsprosessen til individet, og denne blir utvidet til å omfatte sammenheng mellom disse situasjonene, omtalt av Bronfenbrenner som settings, og den eksterne påvirkning som kommer fra omgivelsene i en enda større sammenheng. Settings kan defineres som et møte ansikt til ansikt en relasjon.

Utviklingsøkologien utviklet av Bronfenbrenner beskriver miljøet som et sett av konsentriske sirkler (jfr. figur 1). I denne teorien deler han inn miljøet i fire sirkler gradert etter nærhet til mennesket ved ulike abstraksjonsnivåer. Hvor den innerste sirkelen rommer mikrosystemer. Det er her hjem og barnehage befinner seg. Dette er de arenaer hvor barnet er i direkte møte med mennesker, hvor det foregår gjensidig påvirkning, læring, samhandling, relasjoner, følelser og roller hvor det utveksles erfaringer og opplevelser i fellesskap. Alt grunnlag for læring. Det neste systemet kalles mesosystem. Mesosystemet defineres som forholdet mellom to eller flere mikrosituasjoner eller nettverksklaser "network cluster" som barnet deltar i. Dette systemet oppstår når et individ for første gang beveger seg fra ett mikrosystem til et annet. Mesosystemet forandrer seg når mennesket kommer inn i nye mikrosystemer. En slik økologisk overgang kan være et sårbart punkt for mennesker fordi de skifter både rolle og setting. Denne teorien understreker betydningen av å ha fokus på overganger.

I både mikro- og mesosystemene er det menneskene, så vel barn som voksne, som er de mest sentrale i barnas eget sosiale nettverk. Altså den delen av barns oppvekstmiljø som består av de personer barna har direkte kontakt med som familien, naboene, omsorgspersoner og jevnaldrene. De to andre systemene Bronfenbrenner skisserer i sin utviklingsøkologiske modell er makrosystemet og eksosystemet. Makrosystemet kan betegnes om kulturelle og subkulturelle mønstre i samfunnet omkring: tradisjoner, politikk, sosial organisering osv. Eksosystemet utgjør andre miljøer som

personene sjelden eller aldri besøker, men hvor det skjer ting av betydning for vedkommendes liv og utvikling. Modellen kan forenkles ved å beskrive gjensidighet i en dialektisk relasjon hvor alt påvirker alt i større eller mindre grad og dermed står i en relasjon til hverandre her illustrert ved en figur (figur 2-1).

Figur 2-1 Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell

Bronfenbrenners utviklingsøkologiske modell. (Bøe 1995:145)

Kommentarer til figur 2-1

Figuren skisserer hvordan miljøene samspiller langs en kontinuerlig tidslinje kontinuum. De ulike systemene vil kunne skape miljøer i og utenfor det enkelte system. Noe som kan føre til nettverk. Nettverksbygging gjennom relasjoner handler mye om tillit. Og tillit og forståelse bygges ofte opp rundt mennesker en får relasjoner til. Barnet kan nyttiggjøre seg erfaringene som blir gjort, i form

av relasjoner mellom aktører og nivåer. De fire systemene utgjør det økologiske miljøet som mennesker utvikler seg gjennom, ved å utvide sin forståelse av miljøet det vokser opp i, gjennom samhandling og interaksjon hvor man selv er aktiv. Et av Bronfenbrenner sine hovedpoeng er at hele det økologiske systemet er en dynamisk organisme hvor de ulike komponentene virker inn på hvert system, samtidig som systemene på hvert nivå virker gjensidig på hverandre. Det økologiske systemet er aldri statisk, fordi bevegelsen er dynamisk og kontinuerlig langs tidsaksen. Miljøbegrepet blir derfor generelt og omfatter i realiteten alt som kan tenkes å ha, eller har hatt, betydning i og for menneskets utvikling. Ut fra denne teorien kan det vektlegges at for at utviklingen i form av sosialisering skal bli gunstig for barnet må både de nære personene som foreldre, venner, pedagoger og andre kunne inngå i positive og gjensidige utviklende samhandling og også at det kan være verdifullt å jobbe med overganger for å kunne gjøre dem enklere for barnet.

I forhold til Bronfenbrenners teori er det viktig å legge vekt på at nyere teori (jfr. kap.1) tydeligere vektlegger barnets egen rolle og at barnet selv er aktivt og medvirkende og at utvikling ikke skjer utenfra og inn med barnet som passiv mottaker, men i aktivt samspill og relasjon. Grunnen for å ta med denne teorien her var at den er nyttig sett i et helhetsperspektiv, ved at den tydelig illustrer hvordan faktorer påvirker hverandre og påvirkes selv.

Fellesskap, samhandling og nettverk

Åpen barnehage kan utgjøre en arena med grunnlag for fellesskap og samhandling. Som en del av Bronfenbrenners mikrosystem med mulighet til utvidelse i form av sosiale kontakter, som kan bidra til utvikling av nettverk og utvidelse av sosiale relasjoner, ved at mennesker kan møtes der og gjennom det skape flere bånd enn til de i den nærmeste omkrets. Nye relasjoner kan forenkle nye overganger ved at en kan ha etablert bånd som kan videre bringes, og eller ved opplevelse av mestring og derigjennom økt trygghet til å forsøke igjen.

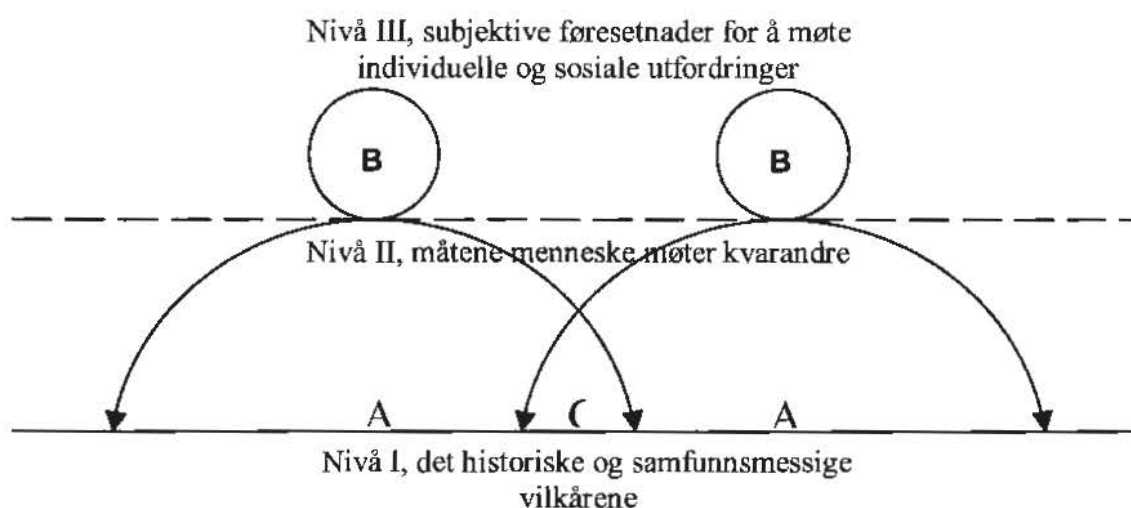
2.4.2. Samhandling

Fellesskap og inkludering gjennom nettverk og møteplasser danner grunnlag for samhandling gjennom kollektiv deltakelse kan dette igjen åpne opp for samspill hvor interaksjoner og relasjoner kan oppstå og utvikles. Dahlberg, Moss og Pence (2002) sier at når det menneskelige møte ligger til grunn for pedagogikken, blir kommunikasjon nøkkelen til barns læring. Og at kommunikasjonene er både den verbale og den nonverbale kommunikasjonen.

2.4.3. Utvikling

Læringssyn og menneskesyn henger tett sammen. En rekke teoretikere snakker i dag om det kompetente barnet (Jfr. kap. 1). Ut i fra et syn på barnet som aktivt, meningsøkende subjekt, som er aktivt i sin egen utvikling og som utvikler sine normer og verdier i interaksjon med andre. Dette synet bygger på at utvikling skjer til dels i det sosiale samspillet der individet selv er part, og dels i tilknytting til den kulturen og det samfunnet der samspillet skjer. Andersen (1994) har illustrert dette i en modell:

Figur 2-2 Systemisk modell for å forstå utvikling

Systemisk modell for å forstå utviklingen etter Andersen, 1994

Kommentarer til figur 2-2

Denne figuren til Andersen (1994) er ment til å kunne illustrere utvikling. Grunnlinjen i figuren representerer det historiske og samfunnsmessige grunnlaget til mennesket (nivå I). "Kroppen" representerer handlingene, og hodet representerer bevisstheten, opplevelsene, tanker, følelser og intensjoner. Skal handlinger forstås må en dels forstå de vilkårene som gjelder i samfunnet, dels det den enkelte personen selv legger av opplevelser, forståelse og intensjoner i handlingene sine, det subjektive mennesket. De tre nivåene henger sammen og kan bare bli forstått om de blir sett i sammenheng. De to sløyfene i figuren er ment å leses som to mennesker som er knyttet til hverandre i en relasjon gjennom kommunikasjon i praktisk handling (c). Dels er de også knyttet til hverandre gjennom sin egen autonome aktivitet innenfor de historiske og materielle realitetene

handlingen styres av (a). Og de er også knyttet til hverandre gjennom egne og felles erfaringer de har, og som nedfeller seg i sentralnervesystemet (b) situert læring (når læringen er integrert).

Gjennom samhandling utvikler barnet identitet og selvoppfatning. Dialoger mellom mennesker er forutsetninger for integrasjon og utvikling. Samhandling og kommunikasjon er kontinuerlige prosesser og jo flere erfaringer og opplevelser barnet får og gjør, jo mer impulser kan utviklingen bygges på. Disse teoriene gjør at blikket til pedagogene og kanskje også til foreldrene som medspillere, i de åpne barnehage og som de nærmeste i barnas nettverk, bør rettes mot egen rolle i det intersubjektive samspillet, og i størst mulig grad forsterke de positive sidene i samspillet, ettersom det er her et viktig grunnlag for utviklingen ligger⁵.

2.4.4. Sampedagogikk

Utvikling og læring bygger på erfaringer og opplevelser. Læring er avhengig av forståelse og meningsdanning. De beste forutsetningene for dette er støttende og inkluderende miljøer. Professor i pedagogikk Kamil Øzerk har i mange år understreket viktigheten av språklig samhandling, sosiale kontakter, lek, arbeid, samarbeid, fellesskapsaktiviteter i aksepterende og inkluderende miljøer (Øzerk, 1992,1996 og 2003). Altså samhandling som grunnlag for utvikling og læring.

Øzerk introduserte begrepet "sampedagogikk" i 2003 som en samlebetegnelse for: samvirke, samarbeid, samtale, samlek, samspill, samvær, samhold og samlæring (Øzerk 2003:286). Et omfattende begrep som implementerer en rekke av barnehagens aktiviteter. Øzerk bygger sine teorier på kjente aktører i pedagogikken som Vygotsky og Bruner. Som også bygger på hverandre ved at Bruner bygger på Vygotsky. Alle tre er opptatt av de sosiale relasjonene som grunnlag for utvikling. Øzerk har uttrykt det slik: "grunnlaget for all læring er de støttende sosiale relasjonene"(Øzerk 1999:138). Dette sitatet underbygger betydningen av at det er de mellom-menneskelige relasjoner som danner grunnlag for menneskets utvikling og læring. Ved at alle mennesker har et nivå for utvikling som de kan nå opp til på egen hånd, og et nivå for nærmeste utviklingszone som de kan nå opp til ved andres hjelp, altså ved hjelp av støtte. Hos Vygotsky er dette definert som zone for nærmeste utvikling (Vygotsky 1978,1988 her i Øzerk 1999:138).
Utvikling er for Vygotsky:

⁵ Sammenfaller også med teoriene til Mead og Cooley om speiling og signifikante andre.

- a) bevisst imitasjon gjennom sosial interaksjon, samhandling og samarbeid
- b) læringsfremmende undervisning (opplæring)

Vygotsky (1978) hevdet at den voksne eller andre kan fremme barnets kognitive utvikling ved, innenfor en relasjon til barnet, forsiktig å føre barnet til det han kalte "the zone of proximal development", eller nærmeste utviklingssone.

Praktisk pedagogisk betyr denne teorien at barnet med støtte kan strekke seg mot neste sone, en sone som de selv ikke kan nå på egen hånd, men som de kan nå ved hjelp av en mer kompetent person, en annen, en pedagog, en voksen eller et barn. Ved at den andre har mer kompetanse, på et område blir det en asymmetri i kompetansenivå som gir et læringspotensiale. Det Vygotsky sier med dette er at det barnet klarer med litt støtte i dag klarer det selv i morgen. Vygotsky snakker om tre områder: sonen for den aktuelle utvikling, sonen for den nærmeste utvikling og sonen for kommende utvikling, hvor de to siste sonene utgjør området for barnets mulige og framtidige utviklings- soner.

I interaksjonene med omverdenens mennesker foregår det en bevegelse fra det ytre til det indre, der barnet i følge Vygotsky, først lærer seg å beherske handlinger og viten i samspill med andre mennesker. Det vil si en interpsykiske prosesser og følelsesmessige og kognitive strukturer. All utvikling utgår fra de sosiale samhandlingssituasjonene, dvs. fra de interpsykologiske prosessene, til de kognitive individuelle situasjonene, dvs. de intrapsykologiske prosessene. Vygotsky hevdet at barnets utvikling er avhengig av kontinuerlige sosiale og kulturelle erfaringer i støttende miljøer. Bruner videreutviklet teorien til Vygotsky og supplerte med:

"Social interaction with people who are more expert in the use of the material and conceptual tools of the society is thus an important "cultural amplifier" to extend children's cognitive processes". "setting up" the situation to make the child's entry easy and successful and then gradually pulling back and handling the role to the child as he becomes skilful enough to manage it (Bruner 1983:60)."

Dette vil si at ved at en med kompetanse og innsikt kan bidra ved ulike former for støtte slik at den andre kan nå et høyere nivå enn den ville klart alene, og når behovet ikke lengre er der, kan han eller henne trekke seg tilbake. Barnet har etablert kompetansen og "står på" egenhånd. Støtte kan foregå på en rekke ulike måter, og det vil være individuelt hva som er behovet og hvilke støttefunksjoner som har effekt. Forskerne Wood, Bruner & Ross 1976 utviklet tenkingen til Vygotsky rundt sonen for nærmeste utvikling til å snakke om scaffolding (stillasbygging). Det metaforiske begrepet stillaser henviser til stillasers funksjon som fysiske pilarer til et metaforisk

bilde for lærerrollen, som støtte, verktøy, forhøyning, muliggjøring av betingelser for å utføre arbeid og lignende. Øzerk har påpekt et manglende moment i "lite grann hjelp – tenkingen som inngår i aktivitetene i sonen for nærmeste utvikling. Øzerk (1999) mener at Vygotsky's argumentasjon mangler tidsperspektivet. Øzerk mener at mangelen på hjelp i tide kan skade, og ikke kan erstattes med lite grann hjelp når som helst. Det han hevder med dette er at behovet for hjelp, støtte, veiledning, informasjon osv. registreres og ivaretas i tide. En forutsetning for dette er å se og fange opp og støtte barnet der og da, når barna/barnet ikke kommer videre på egenhånd. Dette betyr igjen at kompetente, signifikante andre må kunne se barnet, noe som krever deltakelse og samhandling. Og ikke minst tilstedeværelse og nærvær på samme arenaer.

De her nevnte teoretikerne er alle benyttet innenfor den mer sosiokulturelle læringstradisjonen som fokuserer læring i fellesskap. Det vil si at de fokuserer på de interpsykologiske prosessene som en forutsetning for intrapsykologiske prosesser som grunnlag for menneskelig læring. Teoriene har det til felles at de fremhever de mellom menneskelige relasjonene som grunnlag for de "indreindividuelle" lærings- og utviklingsprosesser, hvor barnet bearbeider og "tar opp" den nye kompetansen. Steven Kräshner (1988) ville sagt det slik: når input omgjøres til inntak. Han har også utgitt teori om at det affektive filteret må være åpen for at det skal være et optimalt læringsutbytte. Det vil si at barnet må oppleve trygghet og støtte under forutsigbare rammer for å kunne ha et best mulig grunnlag for læringsutbytte. Selv om også dette vil variere fra individ til individ i forhold til selvbilde og selvfølelse. Det er opp til individet selv å om gjøre erfaringer og opplevelser til inntak (integret læring). Altså en kunnskapsøking basert på nye input. Uansett vil de mellommenneskelige relasjonene og samhandlingene være en nødvendighet for den indre individuelle (situerte) læringen.

Denne forståelsen bygger på forutsetninger om at barnet ikke blir sosialisert utenfra og inn, men i en relasjon der to subjekter, to opplevelsesverdener møtes ofte rundt en handling eller en felles opplevelse eller et delt prosjekt. Hvor det legges til rette for aktiviteter som understøtter læring og egenverd gjennom aktive samhandlingsprosesser som legger til grunn for "skapelse" sagt av som John Dewey(1980) som: The self is created in the creation of objects. "Dewey har den samme betoningen av det aktive og det passive elementet i erkjennelsesprosessen: at det først er snakk om en erfaringsdannelse eller læring gjennom at erfaringene som oppstår ved aktiv handling med omverdenen (det aktive elementet), blir brukt og deretter reflektert (det passive elementet) som grunnlag for forandring/utvikling/læring av subjektet (ibid.). Barn samhandler også med objekter og for barn går lek og læring hånd i hånd. Det ligger i den menneskelige natur å søke utfordringer, utforskninger og meningsfulle aktiviteter gjennom aktiv deltakelse i prosesser. Prosessene krever

nærvær og ikke bare om tilstedeværelse. Christiansen (2008) har skrevet at dette nærværet handler om å være aktiv i dialog og samhandling. Dette vil utdypes nærmere i de kommende avsnittene om møtene mellom mennesker.

2.4.5. Møte mellom mennesker

Relasjoner/dialektikk/anerkjennelse

Anerkjennelse kan beskrives som en "holdningsinnstilling" som går ut på å ha respekt for andre mennesker og deres væremåte. Det er basert på en innstilling om likeverd og forutsetter å lytte, tolke metakommuniser og "gi fra seg kontrollen". Ved "å tone" seg inn på den andre, gjennom å oppriktig søke den andres forståelse og meningsuttrykk i en kontinuerlig samhandling. Dette er en dynamisk prosess som utvikles og forandres i ulike relasjoner og kontekster (Løvlie Schibbye 2004). Når vi er villige til å se den eller de andre, å ta imot deres innspill, med mål om å forstå hva den andre tenker og mener, er vi ifølge Baumann (2004) tenkende og handlende sosiologisk. Anerkjennelse er et overordnet begrep i dialektisk forståelse. Løvlie Schibbye (2004) har sagt at anerkjennelse må ligge i selve luften. Med dette mener hun at anerkjennelse er selve forutsetningen og grunnlaget for hele relasjonen. Uten luft er selve eksistensgrunnlaget borte.

Løvlie Schibbye bygger sin dialektiske relasjonsteori opp om dialektisk metode forankret på eksistensfilosofier som Heidegger og Kierkegaard. Det interessante ved denne teorien er ideen om å at mennesker skaper forutsetninger for hverandres væremåter gjennom erkjennelse og anerkjennelse.

Å bli sett og hørt er nært knyttet til opplevelsen av anerkjennelse. Berit Bae som bygger mye av sitt eget arbeid på arbeidet til Løvlie Schibbye har definert det slik: "Anerkjennelse innebærer et forsøk på å forstå hva den andre opplever eller er opptatt av" (Bae 1996:132). Å anerkjenne er betinget av evnen til innlevelse, inntoning, det vil si å si å prøve å forstå hva den andre opplever, eller hva den andres intensjoner er, bygd på en erkjennelse av at den andre best kjenner sin egen situasjon. Bae (1986) sier: "Enhver er ekspert på sine egne opplevelser". Anerkjennelse forutsetter et mentalt nærvær, lydhørhet og respekt for andres opplevelser, og for det den andre, direkte eller indirekte prøver å gi uttrykk for. Røkenes og Hansen (2003) hevder at dette forutsetter at en pedagog er åpen for det som fortelles både med ord og kroppsspråk, og at det å bekrefte og anerkjenne en annen, må være følelsesmessig erkjent og autentisk. Ut fra dette blir pedagogens egen erkjennelse av sin væremåte avgjørende for den andres anerkjennelse.

Det er en forutsetning for mennesker å bli sett for å bli klar over seg selv. Respons fra andre gir evnen til å forholde oss til oss selv. Opplevelse av anerkjennelse er knyttet til individets selvfølelse. Det er bygd på respekt for andres meninger og oppfatninger, uavhengig av enighet. Anerkjennelse og respekt for hverandres egenart eller forskjellighet er det som åpner for utvikling mennesker imellom. Samhandling forutsetter evnen til å lytte til hverandre, ta den andres perspektiv, og ha toleranse for at ulike forutsetninger vil prege et felleskap, av barn, personale og foreldre. En anerkjennende holdning kan formidles ved å lytte, å bekrefte og ved å stille åpne – undrende spørsmål. Barn er avhengig av voksnes anerkjennelse, og også anerkjennelse fra andre barn. Det er de voksne som sitter med definisjonsmakt (Bae 1996). En pedagog trenger en følsomhet for samspill. Refleksjonsevne og selvbevissthet er nøkkelord for den dialektiske relasjonsteorien.

Et dialektisk forhold preges av en kontinuerlig prosess av forandring og bevegelse. Dialektikk bygger på gjensidighet i et forhold mellom individer og fenomener som gjensidig påvirker hverandre og skaper hverandres forutsetninger. Dette vil si at det relasjonelle er i en dynamisk pågående prosess, hvor aktørene legger betingelser for hverandre og seg selv. Dialektikken understreker at individet eksisterer i en nær og gjensidig sammenheng med andre, noe som i sin tur fører til en teori som betoner det vestlige i å se helheten. Dette er sammenfallende med eksistensialismen. Å praktisere dialektisk relasjonsteori vil si å ta veien om et metasyn som gir en dypere forståelse av relasjoner. På mange måter er dette sammenfallende med noe av de overordnede tankene i Nordin-Hultmans (2004) bok "pedagogiske miljøer og barns subjektsskaping." Her utfordrer hun barnehagene til å styre blikket mot det pedagogiske miljøet, materiell og organisering av tid og rom. Og til å ha blikket på hva barnet blir i barnehagen, gjennom å være opptatt av hendelsene og det som skjer, samt, hvilke muligheter barnet får i ulike kontekster og rammer som utgjør barnets handlingsrom.

Som profesjonell pedagog og leder har man ansvaret for relasjonen. Løvlie Schibbye poengterer at vår væremåte gjenspeiler menneskesyn eller meta teoretiske syn. Et overordnet syn tydeliggjør forholdet mellom teori og praksis. Det er en sammenheng mellom metateori, teori og praksis. Når teorien er integrert og er den blitt en del av væremåten og derigjennom betingelser og handlingsgrunnlag for praksis. Når man integrerer og personliggjør teorien, er man teoretisk reflektert (Schibbye 1999b). Praksis, teori og metateori utgjør tre aspekter som står i et gjensidig forhold til hverandre, ved at de påvirker hverandre, skaper hverandres forutsetninger og bør forståes i lys av hverandre. De er med andre ord dialektiske (Løvlie Schibbye 2004). Ansvaret er nært knyttet til etikk, og det etiske ansvaret for den andre.

Dysthe (1997) har sagt det slik at det å utvikle relasjoner til andre mennesker som en skal samarbeide med, blir dermed ikke bare noe som er funksjonelt nyttig..., men det blir selve grunnlaget som forståelse og læring bygger på. I relasjonene ligger samspill og dialoger og i dette ligger grunnlag for fellesskap og utvikling. Læring må i prinsippet forstås som kontekstuelle og relasjonell. Også Tiller (1996) har tatt opp dette at læring skapes og dannes når mennesker møtes og meninger brytes. Dyste (1997) konkluderer med at det er i relasjonene at mulighetene ligger. Det kreves ut fra denne teorien at man utøver et dialogisk grunnsyn. Løvlie (1984) sier at dialog er kjennetegnet ved interaksjon, der partene utveksler erfaringer, holdninger og interesser i en uproblematisk hverdag, og i en atmosfære av gjensidighet, åpenhet og tillit I en dialog er det felles utforskning og forståelse som står sentralt, ikke det å overtale den andre til å overta eget perspektiv. Løvlie – Schibbye (2002) peker på at det å lytte til en annen uten å reagere ut fra egne behov og problemer, er en kunst. For å klare dette må vi sette våre egne behov, følelser og tanker til side for å klarere vår bevissthet, sier hun. Våre sanser må skjerpes for å virkelig høre og se hva som blir formidlet. Affektiv inntoning er viktig for å kunne dele intersubjektivitet. Den voksne må forsøke å sette seg inn i barnets opplevelsesverden for å "ta denne inn". (ibid.).

En dialektisk relasjonsforståelse og praktisering kan på mange måter sammenlignes med samspill og samhandling med likheter til kunstformer som dans og musikk. Hvor man "leser" hverandre og møter hverandre ut fra intuisjoner, inntoning, tolking og utprøving med linjer til improvisasjon. Hvor man er åpen for de innspill og de mulighetene som oppstår. Steinsholt og Sommerro (2006) skriver om improvisasjon som evnen til å være til stede når noe skjer. I rammer og kontekst rundt åpen barnehage er mye av dagens handlinger spontant for aktørene, ved å usikkerhetsmomentene er store. Det er lite rom for å følge faste planer eller tidsskjema. Personalet vet aldri når nye dukker opp. Hvilke språkgrupper som vil være representert osv. Med mange små barn og små og store uten felles språk eller verbal språk må improvisasjonens ferdigheter trolig benyttes kontinuerlig. Dette å improvisere og å være dialektisk handler også om nærværs evne.

Møteplass, inkludering, fellesskap (samhandling og relasjoner)

Dette teorigrunnlaget utgjør på mange måter kjernen i pedagogisk arbeid gjennom fokus på både møteplasser, inkludering og fellesskapet og det relasjonell og profesjonelle under fellesskapet og samhandling utvikling og læring. Det er teori som vil oppleves eller ikke oppleves i barnehagens møter. I stor grad vil dette avhenge av pedagogens praktiske eieforhold til teorien og om hvorvidt den er inkludert og forankret i den enkeltes handlingspraksis. Teoriene vil brukes som grunnlag for studien og som teoretisk forankring i analyse og drøftingsdelen i forhold til institusjonen åpen

barnehage og profesjonen pedagog i åpen barnehage. Hva representerer institusjonene og hvordan jobbes det pedagogisk i institusjonene.

3. Vitenskapsteoretiske perspektiver

Metode og metodekritikk

Å forske vil si at forskeren gjennom ulike metoder systematisk undersøker et utvalgt felt eller område og gjennom grundig studie fremstiller resultatene av undersøkelsen. Denne masteroppgaven omhandler åpne barnehager med intensjon om, gjennom flere tilnærminger, søke å presentere kunnskap om fenomenet. Å tilnærme seg et felt innebærer valg av metoder og fremgangsmåter. All forskningstilnærming bygges opp rundt metodologiske valg. Metode kommer fra det greske ordet *methodos* som betyr å følge en bestemt vei mot et mål (Johannessen, Tufte 2004:30). I dette kapitlet vil det redegjøres for de metoder og valg som er gjort for å belyse oppgavens fokus. Tilnærmingen bygger på en samfunnsvitenskaplig metode som er en metode som handler om hvordan vi innhenter data om virkeligheten, og om hvordan vi analyserer og tolker data, noe som er en sentral del av empirisk forskning. De viktigste kjennetegn på empirisk forskning er systematikk, grundighet og åpenhet (ibid:31). Denne oppgaven er bygd opp rundt en kvalitativ metode, med en flerspektret tilnærming, som implementerer bruk av ulike metoder, alt bygd rundt en hermeneutisk tilnærming med fenomenologiske elementer, ved bruk av kvalitative metoder som intervju, dybdestudie ved besøk, og dokumentanalyse. Dette vil bli nærmere redegjort for i de kommende avsnitt.

3.1. Hermeneutisk tilnærming

Jeg har valgt å arbeide i en hermeneutisk ånd, og med en variert tilnærming. Her beskrevet av Noddings som:

”Å avvise ende gyldige formål og fast mening, å arbeide for mangfold, for ulike syn og en kontinuerlig løpende samtale, for pluralisme og mot monistiske tendenser, det er å arbeide i hermeneutisk ånd (Noddings 2001:96).”

En slik arbeidstilnærming gir rom for variasjon, men er også mer krevende å beskrive siden den implementerer flere metoder og mangfold til forskning. Hermeneutikken er en vitenskapsfilosofisk teoritradisjon som omhandler forståelse. Den kan defineres som læren om tolking, og den er det vitenskaplige fundament i kvalitativ forskning (Dalen 2004). Det sentrale er forståelsen og hvordan den kan oppnås. Å søke å forstå en tekst eller et utsagn krever tolking. Tolkingen baseres på

metoder som kan bidra til å skape forståelsen man søker. All tolkning handler om å oppnå forståelse. For å kunne forstå og tolke et materiale kreves det bevissthet og refleksjon både rundt dataene og rundt egne holdninger, fordommer og oppfatninger. En kjent ambassadør for denne tilnærmingen er Hans- Georg Gadamer (1975). Han hevder at humanvitenskapen må oppgi kravet om objektivitet, da dette ifølge han ikke er mulig og heller ikke ønskelig som et vitenskaplig krav. Slik Gadamer hevder, forstår vi meningsuttrykk, oss selv og andre, utfra vår egen bakgrunn. I vår søken etter å forstå andre, må vi ta med oss vår forståelseshorisont og bakgrunn inn i en slik forståelse sier Gadamer. Altså vil vi alltid være subjektive, vi verken kan eller bør være objektive, det går ikke. Vi kan innenfor en hermeneutisk retning av forskning ikke tilegne oss objektiv kunnskap, og forskningen blir derfor en kontinuerlig prosess (Hauge, 2001).

Gadamer brukte begrepet hermeneutikkens universalitetskrav som betegnelse på at mennesker ikke kan frigjøre seg fra sin egen forståelseshorisont. Fokus på egen forståelseshorisont kan synliggjøre noe, men aldri alt, hevder Gadamer. Innenfor denne retningen er det sentralt at forskeren stiller spørsmål rundt, hva det er som påvirker forskerens forståelse og hva det er som er en mest mulig korrekt tolkning fra forskerens side. Selv om forskeren er preget av sin subjektive forforståelse er det et forskningsmessig krav at forskerarbeidet utføres slik at andre forskere kan komme til de samme resultatene, uavhengig av ulike forforståelser. Dette vil jeg komme tilbake til i drøftingen av min rolle som forsker, i drøftingen av metodene i analysedelen og i drøftingen av undersøkelsenes validitet.

3.2. Kvalitativ metode

Tilnærmingen bygger hovedsakelig på kvalitativ metode, da kvalitativ metode etter min vurdering best ville kunne belyse tema for oppgaven. Bruk av mer kvantitative metoder kunne ha fått frem andre momenter og supplert oppgaven. Noen kvantitative elementer er allikevel med i den første tilnærmingen, fenomenet åpen barnehage. Valget på kvalitativ metode kom etter vurdering av oppgavens innhold og omfang og intensjonen med å belyse åpne barnehager. Valg får alltid konsekvenser og medfører inkluderinger og ekskluderinger. Et av minusene ved kvalitative undersøkelser er at de gir et mindre datagrunnlag enn kvantitative undersøkelser. Dette fordi utvalget av informanter er mindre. Kvalitative undersøkelser går mer i dybden og kan gi et mer individuelt perspektiv. Data fra kvalitative undersøkelser kan kritiseres for å fremme noen få

menneskers meninger og synspunkter. Mens kvantitative undersøkelser kan kritiseres for at de kan bli mer overflatiske.

Hensikten med kvalitativ metode er ikke primært å frembringe statistisk generaliserbar kunnskap, som i kvantitative analyser. Det har derfor ikke noe for seg å lage sannsynlighetsutvalg, der utvalgets sammensetning styres etter prinsippene om å lage en "minikopi" av populasjonene (Hellevik, 1980 i Ryen, 2002). Respondentene ved kvalitative metode, blir valgt ut av forskeren, og utvalgene er ofte små. Det har (ifølge Kvale, 1997) vært innvendinger på at det brukes få informanter. Kritikken kan skyldes en mer positivistisk tankegang om at resultatene skal være generaliserbare. Intensjonene med kvalitative metoder er å få innsikt i det spesielle, og ikke hovedsakelig å samle inn representativ og generaliserbare data. Hensiktmessighet er derfor et stikkord, fordi det er viktig å finne de personene som har mest kunnskap om det forskeren vil vite noe om. Et tilfeldig utvalg blir derfor ikke særlig egnet (Kvale, 1997). Ved kvalitative intervju er ikke hovedintensjonene å sammenligne enheter, men å oppnå tilgang til informasjon som sees som relevant for undersøkelsens problemstilling (Ryen, 2002). I følge Ryen (2002) hevder Trost (1989) at man skal forsøke å få variasjon i utvalget. Hensikten med å få en viss variasjon er at man ikke bare ender opp med "vanlige" tilfeller. I følge Ryen betyr dette: "at man må søke etter et utvalg som dekker den heterogeniteten som kan finnes i en populasjon som kjennetegnes av en viss homogenitet"(Ryen, 2002:85).

Den kvalitative forskingen kan ikke stilles ovenfor de samme viteskaplige krav som logisk-positivistisk forskning stiller til seg selv. Troverdighet blir sentralt i den kvalitative tolkingen. Det vil si at tolkingen virker troverdig for de som opererer på feltet forskningen omhandler. En måte å skape slik troverdighet på, er ved triangulering, det vil si at forskningen bygger på ulike datakilder, teorier, metoder og ulike aktører (Yin 2003:97). Dette er søkt ivare tatt her ved å benytte flere tilnærminger for å beskrive fenomenet og ved at det er foretatt intervju med ulike aktører, altså kildetriangulering. Dette har jeg gjort for å styrke troverdigheten og for i størst mulig grad søke å motvirke de mer negative sidene ved kvalitativ tilnærminger. Trianguleringer er gjort både ved ulike tilnærminger på nivå- gjennom en tredelt fokusering fra fenomen, til institusjon til aktører og ved at det i forhold til aktører også er fokus på både foreldre, helsesøstre, flerspråklige assistenter og pedagoger. Siden tilnærming ved siden av dybdestudier og dokumentanalyser bygger på intervju valgte jeg å gjennomføre et spørreskjema se vedlegg nummer 3 for å se om den informasjonen det begrensede utvalget informanter gav var representativt. Svarene til de 10 informantene som leverte

spørreskjemaet var sammenfallende med uttalelsene til informantene i intervjuet. Jeg har derfor ikke tatt med svarene fra spørreskjemaet inn i teksten men kun i vedlegget.

3.2.1. Fenomenologisk tilnærming

Johannessen og Tufte (2002) har uttalt at som kvalitativ design vil det å ha en fenomenologisk tilnærming si å utforske og beskrive mennesker og deres erfaringer med og forståelse av, et fenomen her åpen barnehage. Mening er et sentralt nøkkelord da forskeren forsøker å forstå meningen med et fenomen enten gjennom handling eller ytring, sett gjennom en gruppe mennesker øyne. Når vi tolker hva en handling eller et utsagn betyr, må handlingen eller ytringen ses i lys av sammenhengen den forekommer innenfor.

Den tyske filosofen Edmund Husserl regnes som den moderne fenomenologiens grunnlegger. Han søkte kunnskapens opprinnelse i individenes rene, upåvirkede erfaringer av sin livsverden, hverdagsverdenen. Denne kunnskapen anså Husserl som en forutsetning for all kunnskap også den vitenskaplige. Flere har utviklet Husserl sin teori videre. Bäck- Wiklund (2003) fremhever Bergers og Luckmanns sin fenomenologisk inspirerte teori om den sosiale konstruksjonen av virkeligheten som en av de mest innflytelsesrike innenfor den samfunnsvitenskaplige fenomenologiske tradisjonen. Hvor individene ikke er fanget i strukturen, men er bærer og med skapere. Bergers og Luckmanns utgangspunkt er at virkeligheten konstrueres sosialt. I en kontinuerlig prosess skaper menneskene felles kunnskap som styrer deres handlinger. Samfunnet eksisterer dermed både som en sosial og en objektiv virkelighet. Berger og Luckmann (1966) sitt klassiske verk "The Social Construction of Reality. A treatise in the Sociology of Knowledge" beskrives den komplekse sosiologiske teorien om den fenomenologiske beskrivende analysen av virkelighetens sosiale konstruksjoner. Denne fremstillingen binder sammen kunnskapsutviklingen mellom mikro- og makronivåer i samfunnet. (Jfr. også Bronfenbrenner i kap. 2). Mennesker lever sammen med andre i en felles verden. I det daglige livet inngår en hverdagsvirkelighet som menneskene deler med hverandre. Utover dette er mennesket delaktig i andres virkeligheter, som for eksempel lek, åpen barnehages fellesskap osv.

Den fenomenologiske tilnærmingen var særlig aktuell på tilnærming 2, institusjonene og tilnærming 3, aktørene ved å studere fenomenets natur og aktørenes mening og oppfattelse av fenomenet. I fenomenologi er det en tradisjon for en samstemthet mellom beskrivelsen av fenomenet og hvordan

fenomenet framstår for den som tolker. Beskrivelse av fenomenet bør stemme med ulike mulige sett å oppleve fenomenet.

3.2.2. Intervju

Den enkelte metoden jeg har benyttet mest er intervju. Intervju bygger på det engelske ordet "interviews" som betyr konversasjoner eller meningsutvekslinger mellom informant og intervjuer. (...) *interviewing is one of the most common and powerful ways in which we try to understand over fellow human beings* (Fontana og Frey 2000:645).

Ved siden av dokumentanalyse og observasjon for å kunne skildre åpne barnehager som fenomen historisk og statistisk, ønsket jeg å skildre aktørenes opplevelser og erfaringer fra feltet. Jeg valgte dybdeintervju, slik at informantene kunne få mulighet til fri assosiasjon, basert på en åpen intervju guide med rom for hvilke fortellinger er det informantene formidler? Det var etter den fenomenologiske tilnærmingen ønske om å søke informantenes meningsuttrykk om de åpne barnehagers indre liv som aktører i hverdagsfeltet. Når det foretas kvalitative intervjuer, er det i den hensikt å få en forståelse for den enkeltes livsverden basert på en åpen interaksjon.

3.3. Metode og kontekst

Oppgaven er bygd opp rundt problemstillingen " hvordan kan åpen barnehage være en møteplass i et fellesskapsperspektiv?" Ut fra denne problemstillingen ble det valgt ut forskningsspørsmål:

- Hva er åpen barnehage som fenomen?
- Hvordan kan åpen barnehage beskrives historisk, statistisk og nasjonalt?
- Hvilken historie og utvikling har de åpne barnehagen i Sverige?
- Hvordan organiseres og hvilket tilbud gir et utvalg åpne barnehager?
- Hva formidler et utvalg av aktører i og rundt noen åpne barnehager om den åpne barnehagen generelt og om pedagogenes generelle opplevelse i forhold til roller og funksjoner?

For å kunne tilnærme meg problemstilling og forskningsspørsmål valgte jeg å dele inn forskningstilnærmingen i tre nivåer. Hvor nivå en ble fenomenet, nivå to institusjoner og nivå tre,

aktørene i hverdagsfeltet i og rundt de åpne barnehagene og særlig fokus på pedagogenes roller og arbeidsmetoder.

3.3.1. Forskningsmessig tilnærming til de tre nivåene

Fenomenet

Del 1, søkte mot å omhandle åpne barnehager som fenomen, historisk, nasjonalt og statistisk. Derfor er dette kapittelet viet til åpne barnehagers historie og utvikling i Norge. For å hente frem data her har jeg studert statistikk fra Statistisk Sentralbyrå (ssb.no) og ved å studere eldre artikler, publikasjoner og rundskriv. Dette er supplert med studie av den første Rammeplanen for barnehager (BFD 1996) og den reviderte Rammeplanen for barnehager (KD 2006). Forskningstilnærmingen her har i sin helhet vært basert på statistikk og dokumentanalyse. Min intensjon med dette har vært å kunne hente frem data som kan beskrive åpne barnehagers historie og utvikling i Norge.

Resultatene ble samlet i to tabeller. Forskerspørsmålene til del 1 omhandlet:

- Hva er åpen barnehage som fenomen? Med underspørsmålene:
- Hvordan kan åpen barnehage beskrives historisk, statistisk og nasjonalt?
- Hvilken historie og utvikling har de åpne barnehagene i Sverige?

Institusjonene

I del 2, institusjonene bestod tilnærmingen av en dybdestudie av fire utvalgte åpne barnehager. Ut fra observasjon, intervju og dokumentstudie laget jeg her en tabell (tabell 5-1) som fremstiller de fire åpne barnehagene ut fra ulike kategorier. Kategoriene jeg valgte å se etter var: plassering, tilgjengelighet, organisering, eierforhold, personalressurser, tilbud, samarbeidsformer og brukertall. Målet med del 2 var å kunne gi en dybde presentasjon som kunne beskrive og utfylle den mer generelle statistiske og historiske tilnærmingen i del 1. Altså fra det mer kvantitative til det mer kvalitative.

Forskerspørsmål til del 2 omhandler:

- Hvordan organiseres og hvilket tilbud gir et utvalg åpne barnehager?

Aktørene

Del 3, den siste og største delen av den empiriske undersøkelsen ble tilegnet menneskene – aktørene i og rundt de åpne barnehagene. Metoden som ble benyttet her var dybdeintervju for å få frem

aktørenes opplevelser og erfaringer fra hverdagsfeltet. Dette ble gjort ved å ta utgangspunkt i en åpen intervjuguide som ble benyttet til informasjonsinnhenting til både del 2 og 3 (se vedlegg). Fokuset var å få frem aktørenes opplevelser og erfaringer fra og med åpne barnehager deres meningsopplevelse med tilbudet.

Forskerspørsmål til del 3 omhandler:

- Hva formidler et utvalg av aktører i og rundt noen åpne barnehager om åpne barnehager?
- I forhold til aktørenes erfaring og opplevelse av mening med fenomenet åpne barnehager.
- Og med pedagogrollene og funksjonene

Kommentarer:

Det er forskerspørsmålene og problemstillingen som har blitt brukt til analysen sammen med den utvalgte teorien om møteplasser, inkludering, fellesskap og samhandling.

Dette er igjen knyttet til de tre ulike nivåene. Med fenomenologiske briller ble det søkt etter aktørenes meningsformidlinger med åpen barnehage og i de andre tilnærmingene mer med analytisk blikk på statistikk, publikasjoner, dokumenter og ulike skriftelige arbeider, i tillegg til at det ble foretatt dybdestudie av et utvalg åpne barnehager som ble kvalitativt presentert i tabellform og gjennom drøfting ut fra beskrivende kriterier.

3.3.2. Praktisk gjennomføring

Ved planlegging av kvalitative intervju må man blant annet ha tenkt gjennom hvilke temaer som skal belyses, og hvordan spørsmålsformuleringene best kan dekke "feltet". Jeg valgte å lage fire intervjuguider, en til hver av de tre informantgruppene. Disse samt tillatelseskjema ligger som vedlegg til denne oppgaven. I tillegg hadde jeg et spørreskjema som ble tatt i et gruppeintervju med 10 ansatte i ulike åpne barnehager. Alle spørreskjemaene er bygd opp rundt mer beskrivende innførende spørsmål, for så å gå over til mer åpne fortellende spørsmål. Siden det er vanskelig å få med "alt" en ønsker i selve intervjuet, var det et ønske å få rom for den åpne tilnærmingen etter utsagn og øyeblikk. Det var viktig i selve intervjusituasjonene å skape trygghet. Ved å legge vekt på anonymitet, og at den intervjuede kun måtte svare på det han/hun selv ville, forsøkte jeg å øke trygghetsfølelsen. Intervjuene startet med enkle spørsmål der respondenten fortalte litt om seg selv. Etter hvert gikk spørsmålene over til litt mer relevant karakter. Respondentene fortalte sine historier uten at jeg brøt inn. Dette ble gjort i håp om at respondenten kunne oppdage nye forhold

og perspektiver i løpet av fortellingen og også for å få tid til å formidle i ro. Deretter forsøkte jeg å fortette, fortolke og speile tilbake. "Var det slik du mente"? "Har jeg forstått deg rett når jeg tolker deg slik"? for å kunne være selvkorrigerende og styrke validiteten. Jeg brukte båndopptaker og notater under selve intervjuene. Jeg forsøkte også å notere kroppsspråk, mimikk og gester underveis, da slike data kunne bli verdifulle i analysen og tolkingen (Kvale 1997, Ryen 2002).

3.3.3. Utvalg av respondenter (del 2 og del 3)

Studien er basert på et begrenset utvalg informanter. Dalen (2004) støtter at antallet informanter i kvalitative undersøkelser ikke blir for stort siden både innsamling og bearbeiding av datamaterialet er tidkrevende prosesser. Intensjonen med denne oppgaven har ikke hovedsaklig vært å gi et kvantitativt bilde, med unntak av del 1, men heller å gå i dybden med et begrenset utvalg av informanter. Da åpen barnehage som tema er lite belyst valgte jeg å bruke kvalitativ metode, basert på et utvalg data fra feltet. Selv om utvalget informanter er relativt lite, kan dybdedata bidra til å belyse hverdagsformidlingene og tilbudet noen åpne barnehager representerer. For å få frem flere stemmer har jeg valgt å intervju foreldre, flerspråkligeassistenter og helsesøstre i tillegg til pedagogiske ledere. Kildetriangulering er en styrke for å underbygge kvalitativ forskning sin troverdighet (Yin 2003). Målet med å bruke denne formen har vært å fremme flere synspunkter som kan bidra til å gi ulike fokus på problemstilling og forskerspørsmål. Informantene er valgt ut fordi de på ulike måter representerer de åpne barnehagens virke, enten som brukere av åpne barnehager (foreldre), som formidlere og samarbeidspartnere (helsesøstre), flerspråkligeassistenter som ansatte og brobyggere og pedagoger som ansvarlige og ledere. I forhold til de pedagogiske ledere var jeg særlig opptatt av deres roller og arbeidsform, siden institusjonen åpen barnehage skiller seg så mye ut fra ordinær barnehage og dermed stiller andre krav og betingelser til pedagogenes arbeid og arbeidsform.

Selve gjennomføringen

Intervjuene ble gjennomført høsten 2007. Alle informanter og de fire åpne barnehagene som var med i observasjoner og dybdeundersøkelsen er anonymisert ved fiktive navn og symboler. Innsamlingen av data er foretatt ved bruk av diktafon og ved notater. Alle transkriberte notater er gjennomgått med informantene etter intervjuet. Det ble tatt direkte kontakt med de respondentene jeg ønsket å intervju. Etter utveksling av informasjon kom vi frem til avtaler om gjennomføring og forløp. Intervjuene har vært høydepunktene ved hele prosessen, flere av informantene har holdt kontakten under arbeidsprosessen. For å danne et mest mulig nyansert bilde, innenfor de rammene

jeg hadde, valgte jeg ut fire ulike åpne barnehager fra fire ulike byer i Øst-Norge og intervjuet førskolelærerne der. Spørreskjemaet til 10 personer fra åpne barnehager representerte et større geografisk område. Valget av informanter er basert på et ønske om variasjon og ulike perspektiver. Når det gjaldt utvalg av respondenter søkte jeg å finne heterogeniteten slik Ryen (2002) har beskrevet som ideal for variasjon.

I tillegg til de kvalitative intervjuene har jeg studert årsplaner, skriftlig informasjon og søkt etter tilgjengelig informasjon om åpne barnehager. Målet med å kombinere ulike metoder har vært å fremme nyanseringer ved å få tilføre ulike perspektiv og stemmer inn i teksten.

3.3.4. Transkribering

I selve transkriberingsarbeide tilstrebet jeg å være så nøye som mulig i oversettelsen fra muntlig til skriftlig materiale. I kvalitative intervjuer foregår analysen og tolkningen hele veien, både underveis og etter at dataene er samlet inn. Det har vært viktig for meg å ikke legge for stor vekt på den "rene" analysen. Ved å tolke og analysere underveis gis det mulighet til å få nye perspektiver, og samtidig kunne endre opplegget underveis. Det er flere verktøy som kan brukes i analysearbeid ofte kombineres ulike metoder. Fordi analysearbeidet i kvalitative studier forgår underveis, og ikke bare til slutt, noterte jeg umiddelbart etter intervjuene, ned momenter jeg mente var viktige. Jeg har i størst mulig grad søkt å bevare respondentenes eget språk både i presentasjon og analysen. I selve analysearbeidet har jeg diskutert med kollegaer for å få innspill mot en mer forskertrianglering slik at det kan diskuteres/ kommuniseres rundt forståelsen. Kvale (1997) har anbefalt dette for å opprettholde forskerens objektivitet i størst mulig grad, da det er lett å bli farget av sin egen førforståelse uten at man ser det selv (Kvale, 1997). Dette handler også om erfaring og kompetanse, som en nybegynner ikke har etablert.

3.3.5. Begrunnelse for valg av respondenter

Informantgruppen bestod som nevnt av fire pedagoger, to helsesøstre, to flerspråkligeassistenter og to familier, i tillegg til en gruppe med 10 informanter med ansatte fra ulike åpne barnehager. Pedagogene ble valgt fordi de er en profesjon med et særlig ansvar, som pedagogiske ledere av de åpne barnehagene. Et ansvar som ikke assistentene og fagarbeiderne har. Foreldrene valgte jeg fordi de er brukere og delaktige i åpne barnehager. Målet var å hente og samle inn informasjon fra feltet,

fra de som har erfaring og praksis fra arbeid i og bruk av åpne barnehager. Helsesøstrene valgt jeg ut fordi de har kontakt med mange familier med barn i førskolealder, og fordi Stortingsmelding nr. 16 stiller nye krav til helsestasjonene i form av kartlegging av språkferdigheter til alle 4 åringer med et særlig fokus på de som ikke går i ordinær barnehage. Jeg valgte å satse på erfarne pedagoger som hadde en solid praksis gjennom flere års arbeid i åpne barnehager. Når det gjaldt dybdestudie av de fire utvalgte åpne barnehagene la jeg også her vekt på at de var drevet en stund, slik at de var godt etablerte. Jeg la også vekt på at det var åpne barnehager som representerte mangfoldet i samfunnet, ved at aktiviteter og innhold var tilrettelagt for et språklig, kulturelt og religiøst mangfold i praksis. De to helsesøstrene intervjuet jeg parallelt. Når det gjaldt de to familiene intervjuet jeg dem hver for seg. I utvalget av foreldreinformanter var det et bevist valg å søke både tilflyttede og etablerte for å se etter eventuelle nyanser. I intervjuene av de fire pedagogene, avdelingslederne i de fire åpne barnehagene, la jeg vekt på en todelt tilnærming. Del 1 av intervjuene her handlet om deres åpne barnehager, sett ut ifra kriteriene som eierforhold, tilbud, organisering, personalressurser og brukertall. I mine egne observasjoner så jeg etter kriteriene plassering, lokalmiljø, og tilgjengelighet. Jeg valgte fire pedagoger fra fire ulike åpne barnehager, dette for å kunne se på ulike tilbud og organiseringsformer. Del 2 av intervjuene omhandlet formidlinger fra hverdagen og deres rolle i åpne barnehager.

Mitt utvalg av respondenter er begrenset og min fremstilling kan på ingen måte gi en presentasjon av alle åpne barnehager. Tilnærming og metodevalg kan kun gi en presentasjon av det grunnlagsmateriale som forelå. Informantene er også med på å styre resultatet, da det er de som velger hva de vil formidle. Hvor mye som ikke blir fortalt, og hvor sentralt dette hadde vært, vil vi aldri få vite. Slik vil en tilnærming som dette alltid bare kunne gi en bit av et begrenset hele, vi får kun biter av informantenes virkelighetsoppfatning aldri hele historien, men det er kanskje heller ikke mulig eller et mål. Dette er noen av de mer negative sidene ved intervju og kvalitativ forskning, samtidig som noen av dataene kan være gjenkjennelige og beskrivende for flere aktører i og rundt det samme feltet og for andre åpne barnehager. Spørreskjemaet som jeg valgte å benytte som en validitetssjekk underbygget at utsagnene fra intervjuene var representativ og forenelig med utsagn fra andre med samme erfaringsbakgrunn og kunnskap. Da utvalgene er søkt å representere gjennomsnitt og ikke det særegne, men typiske åpne barnehager og aktører i samtiden. Systematisk intervjuforskning hvor det legges vekt på intervjuet som samtale, og på tolkning av mening, bringer intervjuforskning nærmere de humanistiske fagene.

3.4. Forskerrollen

I følge Gadamer er det ikke mulig med helt objektiv rekonstruksjon av mening i kvalitative studier. Han hevder at ingen mennesker har en nøytral plass utenfor samfunnet, og historien når de vil studere og forstå andre mennesker. Enkeltmennesker er med sin tankeevne til enhver tid, en del av et tenkende og kritisk menneskelig fellesskap. Hauge (2001) har sagt at forståelse av andre forutsetter innsikt i oss selv slik at vi til enhver tid inngår i den menneskelige og historiske sammenheng. I dag er det vel svært få som tror at en forsker i kvalitative forskningsprosjekt kan være totalt objektiv, og uten å påvirke forskningen. Likevel er det fortsatt tradisjon på å forsøke å tilstrebe en form for objektivitet. Det er viktig med innsikt i egne forforståelser og å ha å ha et reflektert forhold til egen rolle. Å ha innsikt og utsikt krever erfaring og som en med lang praksis fra feltet, vil bruke tid på å tilegne seg ny rolle, samtidig som det å ha praksis innsikt også kan være en styrke, ved at en vil kunne stille andre spørsmål. Å være forsker i en kvalitativ forskerprosess har vært en kontinuerlig prosess hvor jeg hele tiden har søkt å utvikle min forståelse i forhold til helheten og detaljene. Selve forståelsen av et meningsuttrykk foregår som en fortolkningsprosess som ledd i en hermeneutisk bevegelse. Ved at en søker å tolke enkeltdele i et meningsuttrykk, mot forståelse, sett i lys av helheten, og helheten ved hjelp av delene, med mål om å søke å forstå begge delene bedre. Dette krever en kontinuerlig tolkning, analysing og utvikling. Tolkning og analyse av intervjuene tar utgangspunkt i mitt bakteppe. Min forforståelse gjør seg gjeldende gjennom hele oppgaven. Det starter med bakgrunn for valg av tema, problemstilling, og vises videre i disponeringer og prioriteringer. Hovedutfordringen har vært å fremstille resultatene mest mulig korrekt, og i størst mulig grad søke å unngå å styre eller lede informantene under intervjuet. Både prosessen og fremstillingen etterpå har vært og er mitt ansvar.

3.5. Reliabilitet og validitet

Reliabilitet er sentralt i forskning. Reliabilitet kan defineres som pålitelighet og rimelighet knyttet til troverdigheten av forskningsresultatene og forskningsprosessen. Dette knyttes til måten innsamlingen av dataene blir gjort på kvaliteten på forskeren. Både i forhold til forskerens forforståelse, evnen til å gjennomføre intervju, forskerens erfaringer og veiledningen forskeren får. Å sikre datas etterprøvbarehet eller pålitelighet er et mål i enhver undersøkelse. Det hjelper lite om vi har funnet frem til observerbare egenskaper som er et gyldig uttrykk for de egenskaper vi er interessert i, dersom innsamlingen og behandlingen av data er unøyaktig og feilaktig (Hellevik 1991).

Reliabilitet i kvalitative studier kan være mer utfordrende arbeid enn ved kvantitative studier. Forskeren er instrumentet, mitt blikk, mine tolkinger og min nøyaktighet blir avgjørende for reliabiliteten. Styrken ved kvalitative intervju er at respondenten og jeg som forsker har mulighet til å utforske meningen med spørsmål og svar, og misforståelser kan oppklares der og da. Dette kan være med å styrke reliabiliteten. Både reliabilitet, validitet og objektivitet er viktig, men i kvalitative studier er validiteten det overordnede. Det er sentralt at spørsmålene belyser problemstillingen, når dette stemmer er validiteten god og derigjennom også reliabiliteten.

Det er ikke bare i sammenheng med selve intervjusituasjonene, validiteten er sentral, men under hele forskningsprosessen. Validitet handler om å kontrollere, stille spørsmål, knyttet til undersøkelsens validitet. Validering er også å teoretisere, som betyr at man må ha en teori for å vite om undersøkelsen gir svar på det man er ute etter (Kvale 1997). For å sikre høy validitet har jeg prøvd å være kritisk til mine egne funn. Jeg har også reflektert rundt mine spørsmål og vurdert om de har vært gyldige nok slik at respondentens livsverden har kunnet tre frem, slik at de har kunnet belyse problemstillingen. For å sikre høy validitet er det hensiktsmessig å kunne gjenintervjue respondenten dersom det skulle oppstå uklarheter (Ryen 2002). Dette for å kunne kvalitetssjekke. Og i tillegg har jeg som nevnt kontrollert ved spørreskjema.

3.6. Etikk

Krav til samtykke er et krav ved forskning, alle i denne studien har samtykket skriftlig, se vedlegg. Deltagelsen i prosjektet har vært frivillig, og alle respondentene har stått fritt til å avbryte sin deltagelse i prosessen, uten konsekvenser. Ingen har valgt dette. Alle har fått lese mine transkriberinger etter intervjuene. Ryen (2002) skriver i sin bok "det kvalitative intervju" at etiske refleksjoner er kontekstuelle, og hva som er etisk og uetisk er avhengig av kultur. Jeg har derfor lagt vekt på dialoger og å bruke tid på synlighet og godkjenning. Under prosessene har jeg prøvd å kontinuerlig evaluere meg selv, om jeg som forsker har klart å være sensitiv, lyttende og har stilt enkle, klare spørsmål. Ut fra problemstillingen har jeg søkt etter mangfold i dataene, slik at problemstillingen kunne bli belyst fra flere sider. Jeg har prøvd å være bevisst på mine holdninger (forforståelser og fordommer) når jeg har analysert og tolket respondentenes utsagn. Kravet til konfidensialitet skal overholdes i all forskning. Dette fordi at det ikke skal være mulig for utenforstående personer å finne frem til den enkelte respondent. For å garantere dette har jeg i størst mulig grad kodet alle opplysninger som gjelder respondentene, virksomhetene og byene. Jeg har

brukt fiktive og symbolske navn. Siden denne undersøkelsen ikke inneholder personopplysninger ved elektroniske hjelpemidler, var det ikke nødvendig å melde undersøkelsen til Norges Samfunnsvitenskaplige datatjeneste (NESH 1999 i Dalen 2004:111).

Hele tilnærmingen har vært en kontinuerlig prosess, fordi jeg på forhånd ikke har kunne vite hva studien utviklet av innsikt og nye spørsmål. Min intensjon har hele tiden vært å samle kunnskap om åpen barnehager ut fra et utforskende perspektiv. Jeg er klar over at det bilde jeg gir er marginalt og et resultat av mine valg og prosesser. Det hadde sikkert kunne vært mange muligheter for å gripe denne problemstillingen an, men slik jeg har vurdert det, har de valgene jeg har tatt, harmonert med oppgavens intensjoner.

3.7. Kritikk av egen metode og metodevalg

Jeg har fortløpende beskrevet de kritiske sidene ved de valg og metoder jeg har benyttet, slik at denne delen skal være presenter. Det skulle derfor ikke være nødvendig å komme med nye detaljer, men enn mer oppsummering og konklusjon på prioriteringene som er gjort. Både kvalitative metoder og intervju har sine begrensinger. Intervju legger opp til at informantene svarer på spørsmål. Det vi får svar på gjennom et intervju, er det informanten i den situasjonen der og da, i den relasjonen og konteksten, finner det rimelig eller ønskelig å si, eller det informanten kommer på i øyeblikket. På mange måter blir det et situasjons fenomen, samtidig som muligheten for å utdype og styre samtalen kan bidra til å utfylle og fordype tankene og refleksjonene. Selv om man er forberedt på intervjuet gjennom skriftlig og muntlig kontakt, er det lett å bli fanget av øyeblikket. Kvalitative metoder og dybdeintervju vil kun representere det utvalget man har gjort, og det vil være preget av forskerens ”spor.”

Kvalitativ forskning kan ikke stilles ovenfor de samme vitenskaplige krav som logisk - positivistisk forskning. Guba og Lincoln (1985:289-331) drøfter i ”Naturalistic inquiry”⁶ sannhetskriterier for kvalitativ forskning. De bygger på fire kriterier: troverdighet, overførbarhet, konsistens og nøytralitet. For å sikre troverdighet har jeg triangulert ved å bruke ulike kilder, teorier, metoder og ulike respondentgrupper (Yin 2003:97). Jeg har også diskutert tolkningene med en kollega. Den kvalitative forskeren tar ikke ansvaret for å gjøre forskningen sin representativ, dette overlates til de

⁶ ”Naturalistic” blir i boka (Guba og Lincoln 1985) brukt som betegnelse for synonymfamilien post-positivistisk, etnografisk, fenomenologisk, subjektivistisk, case-study, hermeneutisk, humanistisk, og kvalitativ.

som eventuelt skal bruke forskingen. Den kvalitative forskeren sin plikt er å være grundig i sin presentasjon av metode og kontekst, for å gjøre et mulig overføringsarbeid lettere. Gjennomføring og tolking av intervju er en hermeneutisk øvelse som i natur ikke nødvendigvis er etterprøvbar, selv om man kan se etter intersubjektivitet, ved å se om flere subjekt opplever det samme, det vil si om de beskriver og opplever fenomen på tilnærmet samme måte, så vil også tolkeren sette sitt preg på tolkingen. *"Understanding is participative, conversational, and dialogic. It is always bound up with language and is achieved only through a logic of questions and answers"* (Scwhandt 2000). Dette kapitlet har vært mitt bidrag til tydeliggjøring av metode og kontekst.

4. Den første tilnærmingen fenomenet åpne barnehager

Dette kapitlet omhandler i sin helhet den første tilnærmingen, fenomenet åpne barnehager. Det vil si at her blir fenomenet introdusert, presentert og kommentert fortløpende rundt resultatene av fenomenet den åpne barnehage. Tilnærmingen bygger i sin helhet på dokument og statistikk studier. Drøftinger og analyser er samlet til slutt.

Denne studien bygger på den dokumentasjon som har vært tilgjengelig og aktuell for å belyse fenomenet åpen barnehage. Siden det er relativt begrenset utvalg fra Norge er det her supplert med svensk dokumentasjon.

4.1. Dokumentstudie

Det var som nevnt i innledning Oslo som var byen for Norges første åpne barnehage, stedet var Holmlia og informasjonen ble gitt av Norsk skoleblad (1989 nr. 32). Holmlia åpen barnehage var et prøveprosjekt fra 1988 for så å bli permanent i 1989. Bakgrunnen var å være et alternativt tilbud til de mange som ikke fikk ordinær barnehage plass. Sverige (svenske skolverket 2006) hadde allerede hatt åpne barnehager i åtte år. I Sverige blir åpen barnehage kalt "öppen förskola." I henhold til den svenske Sosialstyrelsen har åpen barnehage blant annet til formål:

"å være kontaktskapende for barnefamilier og andre i bostedsområdet og å gi foreldre impulser til å starte egne aktiviteter og å stimulere til å danne foreldregrupper samt å være til støtte for dagmødre og å formidle informasjon om kommunens sosiale tjenester til barnefamilier" (Berg og Zetterström 1989:10)

I Norge ble intensjonen med åpen barnehage utdypet av Barne- og familiedepartementet i en egen brosjyre (Q-0793) her heter det:

"en åpen barnehage er først og fremst et tilbud som kan gi barna et stimulerende og utviklende lekemiljø og kontakt med andre barn for gruppeopplevelser gjennom lek og fellesskap. En åpen barnehage gir dessuten muligheter for kontakt med andre voksne enn foreldre og omsorgspersoner, og gir også voksne en god mulighet til å etablere et sosialt nettverk. En åpen barnehage kan være et tilbud til småbarnsforeldre der en av de foresatte er hjemmeværende, enten etter eget ønske eller p.g.a. mangel på arbeid eller barnehageplass."

Fra Rammeplanen for barnehagen (Barne og familiedepartementet:1996) ble åpen barnehage nevnt spesielt som en egen driftsform som blant annet kunne være et middel til å skape kontakt og utvikle fellesskap i nærmiljøet. Her heter det:

”Åpne barnehager skiller seg særlig fra andre driftsformer ved at barna ikke er tildelt en plass, men kommer sammen med en av foreldrene eller en annen omsorgsperson når det passer dem. Åpne barnehager er basert på at de voksne som kommer sammen med barnet selv er en del av bemanningen, og at de tar aktivt del i alt det daglige arbeidet. Denne barnehageformen kan være et tilbud til småbarnsfamilier der en av foreldrene er hjemmeværende eller til private dagmammaer som har ansvar for førskolebarn på dagtid. De er også godt egnet til å nå innvandrerfamilier som i mindre grad benytter vanlige barnehager. De kan videre være et viktig middel til å skape kontakt og utvikle fellesskap i nærmiljøet. Førskolelærernes kunnskap utnyttes her særlig til veiledning av foreldre, for eksempel om oppdragsformål” (Barne og familiedepartementet 1996:125).

Åpen barnehage er ikke nevnt i den nye Rammeplanen (KD 2006). I løpet av tiden fra oppstart i Norge i 1988 til i dag 2008 ser det ut til at intensjonene med tilbudet er de samme, da ingen nye instruksjoner er publisert. Det siste departementet har utgitt hvor åpen barnehage er nevnt er Stortingsmelding nummer 16 her heter det at:

”åpen barnehage er velegnet for å skape kontakt mellom småbarnsfamilier og for å skape kontakt i nærmiljøet (Stortingsmelding nr. 16:68) I samme melding ligger det også en beskrivelse av åpen barnehage: I en åpen barnehage tildeles ikke barna fast plass, men kommer sammen med en av foreldrene eller en annen omsorgsperson til de tider og på de dager de selv ønsker innenfor barnehagens åpningstid. Tilbudet er i all hovedsak gratis (Stortingsmelding nr. 16:68).

De nye utsagnene i Stortingsmelding nummer 16 er helt klart sammenfallende med de tidligere uttrykte intensjonene som Sverige og Norge har delt og deler. Begge landene har fokus på nettverk og på møteplasser, gjennom å skape sosiale arenaer for både foreldre, foresatte, omsorgspersoner og barn. Det er interessant å se at Rammeplanen for barnehager (BFD 1996) særlig nevner åpen barnehage som en arena for innvandrere, som de skriver er åpne barnehager: ”godt egnet til å nå innvandrerfamilier som i mindre grad benytter vanlige barnehager”. Når statistikk over barnehagedeltakelse presenteres er trolig denne betegnelsen fra 1996 ikke mindre relevant i dag.

4.1.1. Målgruppe åpen barnehage basert på statistikk studier

Tall for 2006 (SSB) viser at mens barnehagedekningen generelt i Norge er på vel 80 % er andelen minoritetsspråklige barn i barnehage på 46,1 %. Altså en forskjell på 33,9 % når det gjelder bruk av barnehage. Dette er en markant forskjell.

Generelt viser statistikken for 2006 (SSB lest feb.08) at andelen barn med plass i barnehage stiger i takt med barnets alder. Av alle 1-åringene var det snaut 51 % som hadde barnehageplass, mens tilsvarende andel for 5-åringene var 95 %. Ut i fra denne informasjonen kan de se ut som om målgruppen for åpne barnehager særlig består av de yngste barna, de under 3 år men også de under 4 år, og særlig mot minoritetsspråklige, da det er disse gruppene som i mindre grad benytter ordinær barnehage. Det er de barna åpne barnehager kan være et tilbud til.

4.1.2. Utfyllende opplysninger:

I tallmaterialet for 2006 er det ikke registrert differensiering i åpningstiden til åpne barnehager. Men i 2003 er det registrert 4558 barn som er i åpne barnehager med en åpningstid på 6-15 timer per uke og 2167 barn er i samme år i åpne barnehager med en åpningstid på 16 timer eller mer per uke. Samme år er det registrert 254 åpne barnehager totalt og av disse var det 107 barnehager som kun var for barn i åpne barnehager, altså i egne lokaliteter. Dette betyr at det var 147 barnehager som var kombinerte barnehager, med ordinær barnehagedrift og åpen barnehage i samme bygg dette året (SSB 2008).

4.1.3. Kommentarer til dokumentstudien

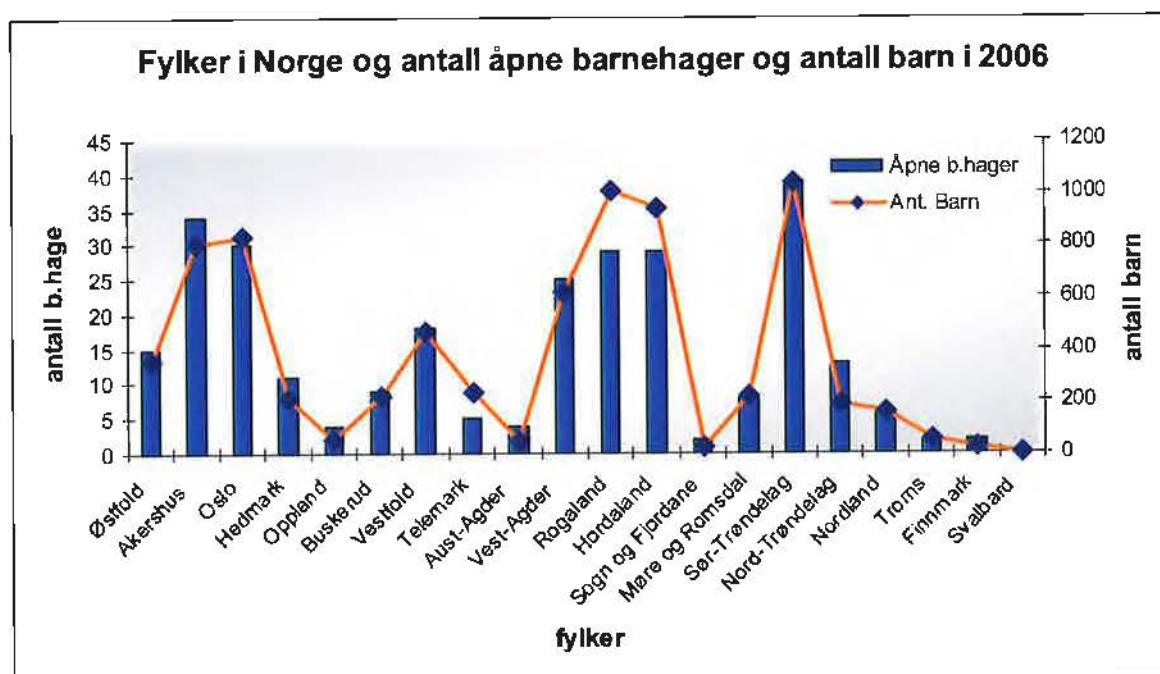
Det er ganske sammenfallende intensjoner med det åpne barnehagetilbudet i Norge og Sverige. Det er betenkelig at åpen barnehage er utelatt fra den reviderte Rammepånen mens den var inkludert i den første Rammepånen. Hvilke signaler gir dette og er det tilfeldig eller er det bevist? Og hva betyr det at åpen barnehage fremheves så tydelig i Stortingsmelding nr. 16? Vil kunnskapsdepartementet komme til å gi noen signaler om mål og intensjoner med de åpne barnehagene ut over det Stortingsmelding nr. 16 vektlegger ut fra et forebyggende perspektiv? Eller er det dette som skal vektlegges videre, en utvidet åpen barnehage spesielt tilrettelagt for integrering og som arena for kontakt i nærmiljøet.

4.2. Åpen barnehage- deres utbredelse, omfang og historie

For å kunne presentere åpne barnehagers utvikling og omfang presenteres her to tabeller. Tabellene bygger på studier av statistikk fra statistisk sentralbyrå. Basert på tidligere og nytt publisert materiale rundt åpne barnehager. Dette er bearbeidet og systematisert og blir her presentert i et diagram og en tabell.

4.2.1. Tabell 4-1

Diagram 4-1 Fylker i Norge og antall åpne barnehager og antall barn i 2006

Diagrammet er laget ut fra de siste tilgjengelige data fra statistisk sentralbyrå (ssb.no lest februar 2008). Diagrammet viser både antall åpne barnehager og antall barn i åpne barnehager i Norge i 2006. En konkret tabell er vedlagt, for å kunne tydeliggjøre de enkelte faktatall.

Tabell 4-1 Fylker i Norge og antall åpne barnehager og antall barn i 2006

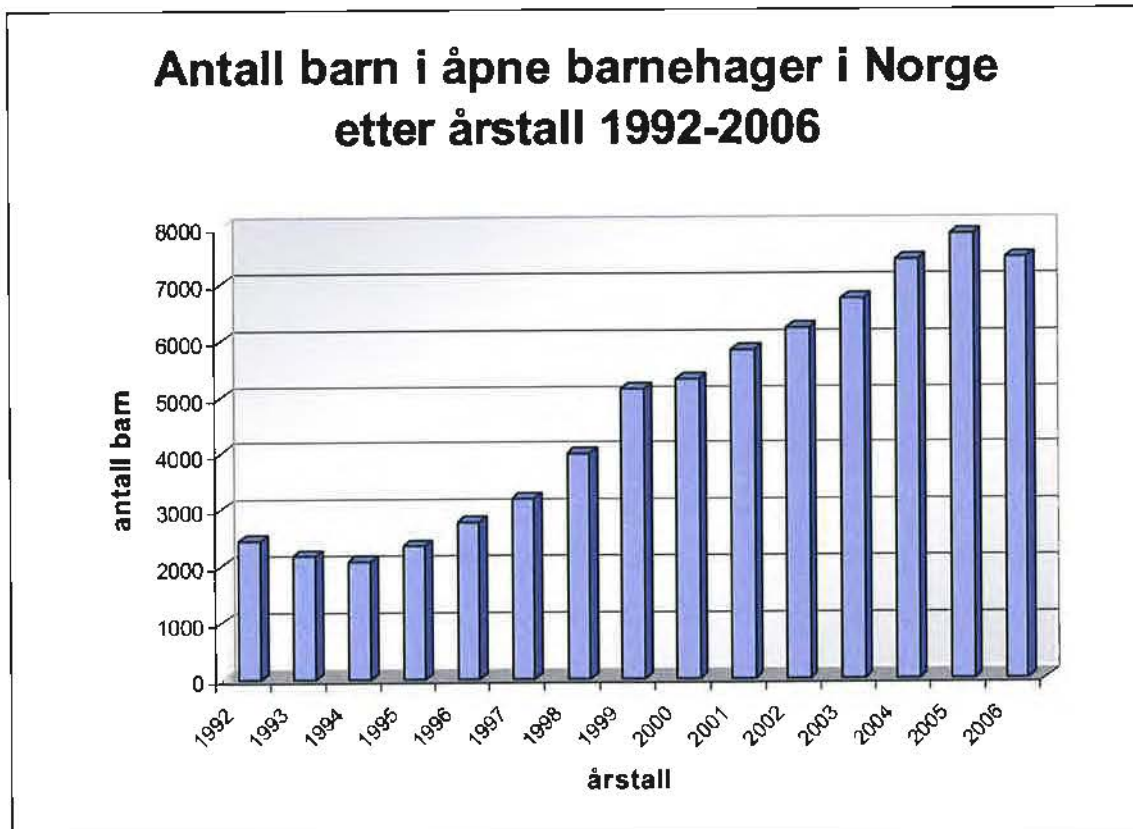
	Åpne barnehager	Antall barn
Østfold	15	352
Akershus	34	799
Oslo	30	836
Hedmark	11	210
Oppland	4	53
Buskerud	9	215
Vestfold	18	467
Telemark	5	234
Aust-Agder	4	47
Vest-Agder	25	616
Rogaland	29	1008
Hordaland	29	938
Sogn og Fjordane	2	20
Møre og Romsdal	8	216
Sør-Trøndelag	39	1037
Nord-Trøndelag	13	186
Nordland	6	156
Troms	2	54
Finnmark	2	20
Svalbard	0	0

4.2.2. Tabell 4-2

Den neste tabellen, tabell 4-2, er også et resultat av statistikk studier. Den er basert på et samlet statistisk materiale over åpne barnehagers utvikling. Her er det søkt etter åpne barnehagers historiske tall, fra den første tilgjengelige registreringene frem til den sist presentert, for året 2006. Åpen barnehage ble ikke skilt ut som egen "barnehagetype" fra 1988 til 1991. Vi har derfor ikke egne tall over åpne barnehager og antall barn i åpne barnehager for denne perioden. Selv om det etter 1991 er egne tall for åpne barnehager er de ikke så differensiert som i statistikken for ordinære

barnehager. Det er ikke statistikk for alderstrinn over barn i åpne barnehager i kostra rapporteringsskjemaene og følgelig heller ingen registrering i statistisk sentralbyrå.

Diagram 4-2 Antall barn etter årstall for den tidsperioden statistisk sentralbyrå har registrert, separat statistikk for åpne barnehager, fra 1992 til 2006

Diagrammet er laget ut fra de samlede tilgjengelige data fra statistisk sentralbyrå. Den viser antall barn i åpne barnehager fra 1992 til om med 2006. En lesevennlig tabell er vedlagt, for lettere å kunne finne frem til faktatall.

Tabell 4-2 Antall barn etter årstall for den tidsperioden statistisk sentralbyrå har registrert, separat statistikk for åpne barnehager, fra 1992 til 2006

1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
2470	2165	2072	2348	2774	3178	3969	5114	5307	5826	6209	6725	7414	7881	7464

4.2.3. Kommentarer til Diagram 4-2 og tabell 4-2

Tabell 1

Tabell 1 viser at alle landets fylker har åpne barnehager, med unntak av Svalbard. Tabellen viser klart at det er befolkningstette fylker som har flest åpne barnehager, slik som Akershus, Oslo, Vest-Agder, Rogaland, Hordaland, og Sør-Trøndelag. I antall åpne barnehager er det helt klart Sør-Trøndelag som har flest med sine 39 åpne barnehager. Mens Troms, Finnmark og Sogn og Fjordane har færrest med hver sine to. Når det gjelder antall barn er det ikke uventet Sør-Trøndelag som har flest barn, de har jo også flest åpne barnehager. Sogn og Fjordane og Finnmark har færrest med sine 20 barn hver. Tabellen viser at åpne barnehager er jevnt utbredt i hele Norge ved at det finnes i så å si alle fylker. Siden statistikken ikke sier noe om enkelt byer er det vanskelig å si noe om åpne barnehager dekker behovet i de enkelte lokalmiljø, basert på hvor tilgjengelig tilbudet er for innbyggerne.

Tabell 2

Tabell 2 viser antall barn i åpne barnehager fra 1992 til om med 2006. Som nevnt er det ikke ført statistikk for barn fra oppstarten i 1988 til 1992. Tallene for 1992 viser et antall barn på 2470 mens det i år 2006 er et antall barn på 7464, en økning på tilnærmet 5000 barn på 14 år. Tatt i betraktning den kraftige økningen det har vært i utbredelsen av det ordinære barnehagetilbudet i samme periode, skulle dette kunne tyde på at åpen barnehage er etterspurt.

Alt i alt viser tabell 2 at barn i åpne barnehager har en jevn utvikling i antallet helt fra de første tallene frem til år 2005. Tallene for år 2006 viser at det er en nedgang i antall barn på 417 stykker fra år 2005 til 2006. Det er ikke grunnlag for å knnne si noe om dette er en trend som vil fortsette eller om det er et enkelt fenomen. Dette kan først dokumenteres som en mulig trend når tallene for 2007 er klare. Det samme gjelder om antall åpne barnehager øker eller minker eller opprettholdes på dagens nivå dersom antall barn som brukere går ned? Og eventuelt hva vil de åpne barnehagene gjøre for å møte utviklingen? Hvordan vil de profilere seg? Vil foreldrene fortsatt sette pris på tilbudet, og på valg muligheter, selv med mulighet for ordinære barnehageplass, eller vil flere og flere velge ordinær barnehage og er ordinær barnehage et reelt alternativ for alle? Spørsmålene er mange og bare utvikningen vil gi svarene.

4.3. Åpne barnehagers historie og utvikling i Sverige

For å kunne sette de norske åpne barnehagenes historie og utvikling inn i en større kontekst vil det her bli presentert tilsvarende tall fra Sverige. Dette for å kunne speile utvikling og historie i Norge og Sverige mot hverandre. Det svenske tallmateriale er hentet fra en rapport fra det svenske skolverket (2006).

Rapporten (svenske skolverket 2006) viser til at det på det meste var det 1644 åpne barnehager i Sverige dette var i 1991. Etter dette viser rapporten til at antall åpne barnehager har blitt redusert hvert år og at det ved høsten 2004 kun var 447 åpne barnehager igjen. I år 2004 var det halvparten så mange åpne barnehager igjen som det hadde vært ti år tidligere i 1994. Rapporten viser til kontakt med samtlige svenske kommuner i 2005 der 17 kommuner har besluttet å starte nye åpne barnehager mens tre har besluttet å legge ned.

Den svenske rapporten skriver at *”öppen förskola är en förhållandevis billig verksamhet som når många barn och föräldrar*. Rapporten viser til tall som sier at utgiften for en åpen barnehage knapt utgjør 0,6 millioner svenske kroner pr. åpne barnehage. Til tross for relativt lave økonomiske kostnader, er det økonomiske grunner som har blitt oppgitt som hovedgrunn for nedleggelse. Mens det kun er ¼ har oppgitt at grunnen har vært sunket etterspørsel (Skolverket 2005:9).

Rapporten fra Sverige konkluderer med at det er de yngste barna som utgjør en stadig større del av brukerne i de åpne barnehagene. Samme rapport har regnet ut at hvis det baseres på en målgruppe på ca. 250 målgruppebarn pr. åpne barnehage er det nødvendig med ca. 780 åpne barnehager i Sverige, en økning på 330 barnehager i forhold til det Sverige har i dag. I rapporten skrives det at antall nedlegginger i Sverige har vært betydelig større en hva den skulle tilsi utfra øking i ordinær barnehageutbygging. Det hevdes at:

”öppen förskola kan ses som en generell förebyggande verksamhet som ofta är samhällsekonomiskt lönsam. Den kan medverka till att problem upptäcks och åtgärdas tidlig och därmed förhindra mer kostsamma insatser senare (Skolverket 2005:10)”.

Rapporten skildrer at selv om åpne barnehager som virksomhet har vært preget av nedlegginger i Sverige, så har de åpne barnehagen vært i utvikling, særlig innenfor organisering av åpne barnehager som en del av familiesentraler.

4.3.1. Kommentarer til den svenske rapporten

Åpne barnehager kom til Norge fra Sverige. I Sverige hadde de åpne barnehagene allerede eksistert i åtte år. Det er ikke mulig å kunne forutse den norske utviklingen av åpne barnehager. Allikevel kan det synes som om det er en viss usikkerhet rundt åpne barnehager som fenomen også i Sverige. Usikkerheten er basert på en stadig øking i antall ordinære barnehager både i Norge og i Sverige. Men usikkerheten kan også knyttes til spørsmålet rundt intensjonene og legitimitet. At 17 svenske kommuner nå planlegger å bygge opp nye åpne barnehager etter en så drastisk nedgang, kan tyde på at det ikke er en klar definering rundt åpne barnehager.

Siden Sverige har kommet lengre når det gjelder barnehagedekning og rett til barnehageplass som en kommunal plikt enn Norge, kan den åpne barnehagens historie gjennom utvikling og avvikling der kanskje danne grunnlag for prognoser for de kommende årene til de norske åpne barnehagens situasjon dersom ikke det blir tatt tak i dette på et mer overordnet plan. Det er interessant at den svenske rapporten ikke løfter frem noen enkelt grupper som særlig aktuell for åpne barnehager, men kun fremhever det generelle forebyggende perspektivet. Dette kan tolkes som en mer inkluderende holdning til fellesskap hvor enkelt grupper ikke fremheves på grunn av historisk tilhørighet. Det er også verd å fokusere på rapporten fra Sverige konkluderer med at åpne barnehager er en rimelig virksomhet som kan være samfunnsmessig lønnsomt, ved at en tidlig kan oppdage og sette i gang tiltak og at forebygging er rimeligere samfunnsøkonomi, enn senere tiltak.

4.4. Kommentarer til den første tilnærmingen

De åpne barnehagene er institusjoner i Norge og Sverige som kan dekke behov og gi muligheter for dem som av ulike grunner ikke velger ordinær barnehage. De norske åpne barnehagene viser ennå ikke til noen drastiske nedlegginger i antall. I Sverige vises det til en opptrapping etter systematiske nedlegginger. Samtidig viser de norske statistikkene (ssb.no) til at deltakelsen i ordinære barnehager er kontinuerlig økende. Det er kun et fåtall igjen som ikke er inkludert i det ordinære tilbudet. Hvilke signaler dette gir og hvordan dette skal tolkes både for de som ikke er deltakende og for samfunnet i forhold til inkludering og ekskludering tanker. Og igjen spørsmålet om allsidighet i tilbud eller ensidighet i form av et likt tilbud til alle og alle på samme arena. Og blir barnehagen som et nødvendig gode til en nødvendig plikt.

5. Dybdestudie av fire åpne barnehager

Dybdeundersøkelsen i denne masteroppgaven er basert på observasjon i og intervju med informanter rundt fire utvalgte åpne barnehager. For å kunne presentere utvalget er det laget en tabell (tabell 5-1) over de fire åpne barnehagene her kalt henholdsvis barnehage A, B, C og D. Tabellen viser rammebetingelser ved barnehagene som plassering, organisering, åpningstid, antall brukere og personalressurs. Tabellen ønskes presentert i helhet og kommer derfor på egen side.

Tabell 5-1 Presentasjon av åpen barnehage A, B, C og D basert på ulike kategorier

Barnehage	Plassering Lokalmiljø Eier	Tilgjengelighet	Tilbud Organisering Personal/ressurs	Brukertall
A	Ligger i byens gågate Østre bydel Høy andel innvandrere I lokalmiljøet Kommunal eier	Sentral beliggenhet Nær offentlig transport og parkeringsmuligheter Utskiltet inngangsparti Eget lokale Utvidet samarbeid med helsesøstere	Er åpen 3 dager i uka En pedagog En fagarbeider Tilgang til flerspråklige ansatte	Ca. 30-40 barn totalt et besøks tall på ca. 600 pr. mnd.
B	Ligger i byens gågate Midt i byens sentrum Bykjerne Kommunal eier	Sentral beliggenhet Nær offentlig transport og Parkeringsmuligheter Utskiltet inngangsparti Tilhører et treffpunkt Med helsesøstere, familieveiledere Eget norsktilbud til barn	Er åpen 5 dager i uka en pedagog en fagarbeider en trespråklig assistent i tilbudet	Mellom 20-30 barn pr. gang ca. 500 pr. mnd.
C	Ligger i byens gågate Midt i byens sentrum Bykjernen Kommunal eier	Sentral beliggenhet Nær offentlig transport og Parkeringsmuligheter Utskiltet inngangsparti Tilhører et familiesenter tilknyttet helsesøstere, fysioterapeuter, barne og familie veiledere	Er åpen 3 dager i uka to pedagoger og en ferspråklig assistent i tilbudet pedagogene tar vare på barn til foreldre som deltar på norskundervisning i tilbudet	Rundt 20 barn pr. gang Et besøkstall på ca. 480 pr. mnd.
D	Ligger i sentrum av bydelen i samlokale med en ordinær barnehage I et drabantby område med høy andel innvandrere Kommunal eier	Sentral beliggenhet Nær offentlig transport og parkeringsmuligheter Ingen skilter eller skriftlig informasjon Samlokalisering med: heltds- og kortidsbarnehage og norskundervisningen for voksne	Er åpen 2 dager i uka En pedagog og en assistent i tilbudet Tilgang til musikkpedagog og flerspråkligeansatte	Varierer men rundt 20 barn pr. gang Et besøkstall på ca. 384 pr. mnd.

5.1.1. Kommentarer til tabell 5-1

Det vil her bli presentert en drøfting til hvert av de av de ulike beskrivende karakterene studien her er bygd på. De åpne barnehagene vil bli presentert samlet under hvert kriterium. Etter drøftingene vil det komme samlende kommentarer til hele dybde studien.

5.1.2. Eieforhold

Felles for alle de fire åpne barnehagene i denne studien er at de er kommunalt eid. Tre av de fire åpne barnehagene er tilknyttet styrer/virksomhetsledere i ordinære barnehager med følgende samarbeidsutvalg slik barnehageloven krever. En av barnehagene er tilknyttet helseetaten. Ingen av de fire kommunene/bydelene representert i dette utvalget, har privat eide åpne barnehage i sin kommune/bydel. Men to av de fire har andre åpne barnehager i samme kommune. I den ene av de to som har andre åpne barnehager er det totalt fem åpne barnehager. I den andre er det totalt to.

5.1.3. Plassering, tilgjengelighet, lokalmiljø

Alle de fire åpne barnehagene i utvalget er sentralt plassert og lett tilgjengelige både med offentlige og private transportmidler. Slik sett skulle de være lette å finne frem til, da de er lokalisert sentralt og utskiltet eller er tilhørende til kjente bygg. Alle dybdestudiebarnehagene ligger i sentrale by/bydelsområder tilhørende butikk og boområder. Med kort vei til butikker, helsestasjonspersonell, parker og boområder. Ingen av barnehagene har noen kostnader forbundet med tilbudet. Alle de fire holder til i første etasje alle med store inngangspartier. Tilgjengeligheten og ingen krav til økonomi gjør at de fire åpne barnehagene kan defineres som sentralt plasserte lavterskeltilbud.

5.1.4. Tilbud, organisering, personalressurs og brukertall

Alle de fire åpne barnehagene har førskolelærere som pedagogiske ledere av tilbudet. Åpen barnehage nummer C skiller seg ut, ved at de har to pedagogiske ledere i tilbudet. Mens de andre tre åpne barnehagene i utvalget har fagarbeidere eller assistenter. Alle fire har tilgang til eller ansatt flerspråklige assistenter/-fagarbeidere/-førskolelærere i tilbudet. Noe som må betegnes som positivt i seg selv og særlig tatt i betraktning av at alle fire har brukere i tilbudet med ulike språk og kultur

bakgrunner. To av de fire tilhører treffpunkt/familiesentre som gir et tverrfaglig tilbud i form av tilgjengelighet og delaktighet av flere fagprofesjoner. Tre av de fire åpne barnehagene har tett kontakt og samarbeid med helsesøstere. En av de fire åpne barnehagene har særlig tilrettelagt norskundervisningstilbud for barn i tilbudet. En av de fire tar vare på barn mens foreldre deltar på norskundervisning. Det er variasjon i tilbudet på fra to til fem dagers tilbud. Brukertallene er basert på barnehagenes egne tall etter et gjennomsnittlig antall barn med følge pr. dag, ganget med antall dager det enkelte tilbudet har åpent hver måned.

Denne tabellen viser en stor variasjon i forhold til innhold og tilbud. Noen har tilbud om åpne barnehager kun to dager i uka andre har tilbud alle hverdager. Felles for alle de fire skisserte åpne barnehagene er at de har samarbeid med flere aktører og således tilbyr et variert innhold av tilbud. Tre av fire av de åpne barnehagene har også flerspråklige ansatte i tilbudet, noe som kan gjøre det enklere å inkludere de med andre morsmål i tilbudet. De fire åpne barnehagene i denne studien viser en tendens til at det også i Norge jobbes aktivt med å utvikle tilbudet og å tilpasse det etter behov og ønsker blant brukergruppen og i lokalmiljøet. Det viser en fleksibilitet i tilbudet og også en stor tverrfaglighet og tverretatlighet at ulike aktører i feltet kan delta og samarbeide på en og samme arena.

5.2. Felles kommentarer til dybdestudien

Alle de fire åpne barnehagene i dybdestudien følger Rammeplanen og Lovverket innenfor de rammer og muligheter de har. De er alle tilknyttet samarbeidsutvalg og foreldreråd, har styrerressurs og tilknytning til ordinære barnehager, ved møter og kurs. Alle fire vektlegger å presentere og introdusere barna inn i lek, aktivitet og samspill. Barna får i stor grad velge fritt mellom alt det de åpne barnehagene har å tilby. Alle fire arrangerer turer i nærmiljøet. Og alle fremstår som godt utrustet når det gjelder leker og materialer. Og også som godt organiserte med dagsplaner, samlinger, høytlesninger, musikksamlinger, eventyrdramatiseringer, bursdagsfeiring, høytidsmarkeringer og skapende aktiviteter.

5.3. Studie av årsplaner og dokumenter fra de fire åpne barnehagene

Hva forteller de åpne barnehagene om sin egen aktivitet?

Etter å ha studert og gjennomgått alle de fire informantbarnehagenes årsplaner og dokumenter kom det frem at de hadde ganske sammenfallende satsingsområder dette var kollektivt:

- å skape nettverk
- ta vare på egne barn
- styrke hverandre som foreldre
- knytte kontakt med andre barn og foreldre
- tilgjengelige fagpersoner
- å gi og få referanser til samfunnet
- å være en møteplass

5.3.1. Kommentarer til de skriftelige dokumentene

Satsingsområdene er helt klart sammenfallende med intensjonene rundt åpen barnehage signalisert gjennom tidligere dokumentasjon planer, meldinger og rundskriv. Fellesskapet er sentralt også her og også dette å styrke hverandre gjennom en møteplass og et felles treffpunkt i alle de skriftelige arbeidene til de fire åpne barnehagene. Disse satsingsområdene går igjen helt fra den første dokumentasjonen fra beskrivelsene rundt Holmlia- Norges første åpne barnehage (Norsk skoleblad 1989). Dette kan tyde på at en del av særegenheten til de åpne barnehagene har vært konstante og at hoved intensjonene i tilbudet er stabile.

5.4. Kommentarer til den andre tilnærmingen

Denne tilnærming, tilnærming to var ment å skulle gi et dybde innblikk i institusjonene fra den mer overordnede tilnærmingen, ved å gå fra fenomenet til noen utvalgte institusjoner. Dette er nå gjort her, og samlet har kunnskapsbidraget økt med kvalitative faktorer fra de mer generelle tallene over statistikk og de informative beskrivelsene om fenomenet. Den nå presenterte dybdestudien kan detaljbelyse de utvalgte åpne barnehagenes tilbud og informere om hva de kan representere som institusjoner i forhold til vurderingskriteriene. De åpne barnehagene i denne studien har flere likhetsmomenter, men også en del variasjoner. Neste tilnærming er menneskene og deres meningsformidling om fenomenet åpen barnehage og om pedagogens rolle og funksjoner i institusjonen.

6. Den tredje tilnærmingen - menneskene

6.1. Et utvalg aktører i og rundt noen åpne barnehager deres meninger med institusjonen åpen barnehage og profesjonsrollene til pedagogene der

For å kunne finne ut mer om brukernes opplevelser og erfaringer fra hverdagen i og rundt åpen barnehage ble det valgt å gjennomføre intervju med foreldre, flerspråkligeassistenter, pedagoger og helsesøstere. Resultatene fra intervjuene vil bli kortfattet presentert her først i utsangene om institusjonen åpen barnehage og etterpå under profesjonen. Intervju materialet er grunnlaget for senere kommentarer, drøftinger og analyser. De mest relevante intervju utsagnene er presentert fordi de var beskrivende og bærende både for beskrivelsen av institusjonene og profesjonen.

Om institusjonen åpen barnehage

6.1.1. Intervju 1 helsesøstrene om institusjonene åpen barnehage

"Det er ikke mye tid vi har til hvert enkelt barn og foreldre her på helsestasjonen fra barnet er 0-5 år.

"Som med så mye annet nå for tiden, blir det stadig flere krav til hva som skal foregå på kontrollene uten at det blir mer tid til å utføre oppgavene."

"Det er en velsignelse å kunne sitte på helsestasjonen å fortelle at vi har gratis åpne barnehager til alle, særlig for dem som sier at de ikke har økonomisk mulighet nå til å ha plass i ordinær barnehage".

"Etter at jeg nå har tilbrakt mer tid i åpen barnehage, er det lettere å kunne fortelle om tilbudet og de mulighetene åpne barnehager kan gi. Jeg ser også fordelene av tverrfaglig samarbeid."

Helsesøstrene forteller også at de er pålagt gjennom Stortingsmelding nummer 16, å kartlegge alle 4 åringer som ikke går i ordinær barnehage etter kartleggingsverktøyet språk 4, uten at de har instruksjoner på hva de skal gjøre med resultatene, og at alt kartleggingsverktøyet kun er på norsk.

Helt konkret på spørsmålet om hva de skal gjøre videre med avvikende språkutvikling svarer de:

"Det har vi ingen instruksjoner på, annet enn at eventuelle språklige avvik kan meldes pedagogisk psykologisk tjenestekontor".

6.1.2. Intervju 2 foreldre om institusjonen åpen barnehage

"Jeg ble overrasket over at det finnes et slikt tilbud i Norge. Det er et knall bra tilbud. I mitt hjemland finnes ikke noe sånt. Åpen barnehage overgikk alle mine forventinger. Fra før hadde jeg inntrykk av at i Norge var man hyggelig frem til inngangsdøra! Jeg var bekymret for om jeg ville få venner her i Norge. Her i åpen barnehage har jeg tatt mot til meg og bedt folk hjem til oss. Jeg har blitt kjent med foreldrene til de som barna mine barn leker med her i åpen barnehage.

Jeg har lest at barn lærer av foreldrene også i forhold til vennskap/venneforhold. Da tenkte jeg at som innflytter måtte jeg bare aksjonere. De norske må bes, de ber ikke selv. Hjemme kan man lett bli isolert.

Barna synes det er viktig at de har barnehage også, slik som de andre barna i gata hjemme der vi bor. Når barna i gata forteller at de skal i barnehagen, forteller mine barn at de også skal i barnehagen i barnehagen sin. . Gutten min er bare tre år, men enda svært opptatt av at han skal ha barnehage.

Når vi er her i åpen barnehage får barn høre og lære det norske språket, samtidig som jeg som mor kan snakke mitt språk med dem.

"Nå får vi mulighet til både å ha et barnehagetilbud og samtidig være sammen med barna mens de er små."

"Det er fint at det er så stor god plass her. Flott å møte andre i samme situasjon som seg selv.

"Gutten min snakker om de andre fra barnehagen. Både voksne og barn. Han kan flere navn, og han er særlig glad i en av bestemødrene. Mimi. Hun er så flink med barn og hun deler av seg med alle.

"Nå har vi snakket om å ha flere felles luncher, vi er trygge her, og tørr å komme med forslag.

"Det er barnehagen vår".

6.1.3. Intervju 3 de flerspråkligeassistentene om institusjonen åpen barnehage

"Det er viktig å treffe hverandre enten man har en lang eller kort historie i landet. For meg som flerspråklig assistent, kan jeg bidra til å bygge broer og vise at det er muligheter og at det går å få utdanning og jobb. Det er jo jeg et eksempel på. Noen ganger er det godt for dem å treffe meg, fordi jeg deler en felles historie med dem, og kan ha den nødvendige innsikten".

"Det kan være ganske ulike syn på barn og barneoppdragelse for noen som kommer hit til Skandinavia fra andre land. Mange vi treffer har ikke det fokuset på barnets individuelle rettigheter, men mer på det kollektive. Noen synes det er store krav til foreldre og foreldredeltakelse på mange arenaer her."

"Mange sitter bare hjemme, og blir isolert, de får ikke norskopplæring og barna kommer ikke i barnehage, det er viktig å satse på mammaene, at de kommer ut".

"Noen vi treffer trenger hjelp og støtte for å komme ut, det er like viktig som penger, kanskje er det viktigere."

6.1.4. Pedagogene og de flere språkligeassistentene forteller om enkelt episoder:

"En mor som kom hit hadde vært inne i fem år. Hun kjente ingen uten om mannen sin som jobbet. Da hun kom hit stod hun i skyggen bak mannen, hele hun var grå. Nå står hun foran og er gjerne litt sminket. En stor forandring. Det er akkurat som det å bli sett gjør at noen lyser opp. Det er klart at dette også har stor betydning for barna. Nå har hun kommet videre og startet på norskkurs, barna er i skole og i ordinærbarnehage. "

"I dag begynte en gutt med et annet morsmål å snakke norsk i samlingsstunden, plutselig bare kom det. Mor og far var så stolte! Hele den åpne barnehage gjengen roste gutten, det lyste se hva jeg kan`a av hele gutten. Det var så flott å få være med på."

6.1.5. intervju pedagoger om institusjonene åpen barnehage

"Hit kommer alle, ulike aldersgrupper, kjønn, etnisiteter og språkgrupper.. Alt fra oldemødre med oldebarn til nyankomne asylsøker, beboere på krisesentrert. Noen kommer fordi de ønsker å være sammen med barna mens de ser små. Noen kommer fordi de er hjemme på dagtid, enten fordi de jobber skift, studerer eller er arbeidssøkende eller uføretrygdede. Noen har ikke økonomi til å dekke en barnehagebetaling og samtidig miste kontantstøtten."

"Særlig lunch kan bli spennende da går ovner og mikroovner i ett og all slags dufter spres i lokale. Mye smakes og deles på kryss og tvers og praten går høylydt mens barna går får bord til bord og smaker litt her og der. For barna og de voksne blir mangfoldet helt naturlig".

"En bestemor sa nylig: synet mitt på andre kulturer har endret seg etter at jeg her har blitt kjent med menneskene bak. Eller som en norsk mor sa: jeg viste ikke at pappaer fra andre kulturer er så flinke og så mye sammen med barna sine. Når de gjennom åpen barnehage treffes jevnlig, får de et dypere bilde av hverandre og de blir kjent på andre måter.

"Foreldrene ønsker å dele sitt barn med andre foreldre og ansatte. Og å se sitt barn i samspill og aktivitet med andre. Og så er det dette å kunne prate med andre småbarns foreldre. Mange av de tidligere naturlige samlingspunktene er borte, det er få nøytrale arenaer å samles på."

"Det er mange å sammenligne seg med, man kan gjenkjenne seg i andre, både barn og voksne. Man kan dele med hverandre, og barna kan bli sett og anerkjent av mange. Her er det mange voksne som oppmuntrer alle barna. "

"Flere brukere danner egne nettverk og besøker hverandre, gjennom at de har blitt kjent i åpen barnehage. Foreldrene veileder hverandre spontant, det er gull verdt, fordi de blir likeverdige for hverandre."

"Dette med fellesskap er også kulturelt. Vi treffer flere mennesker som synes det er ille at vi i Norge ikke tar bedre vare på barn og eldre, men overlater dem alene på institusjoner. Kanskje er de kulturelle utfordringene større enn de rent språklige?"

"Noen lever isolerte i sine homogene språkgrupper og omgås ikke andre fra norsksspråklige miljøer, for dem kan åpne barnehager bli den første norsk språklige arenaen, og således det første møte med Norge."

Jeg synes det er fint med valgfrihet, at foreldrene kan velge. Samtidig ser jeg at vi har fanget opp mye her, som vi har meldt videre eller henvist til andre instanser og til ordinære barnehager"

"Noen ganger synes jeg Norge er litt en sporig i sine holdninger (denne pedagogen har jobbet i andre land og er selv innflytter til Norge) som om alle skal inn i samme spor."

6.2. Intervju av pedagoger om profesjon funksjon og roller i sitt arbeid i de åpne barnehagene

"Min rolle i åpen barnehage er først og fremst å være en rollemodell, en koordinator, en veileder og et bindeledd som prøver å inkludere alle Som ansatt i åpen barnehage får du mange roller. Du blir informant, kontaktperson, den som lytter, ser og er. Som pedagog er det viktigste jeg kan gjøre å lytte til og ta meg tid til å formidle kontakt og inkludere i fellesskapet. Når jeg er på jobb er jeg "helt" på jobb."

"Som ansatte improviserer vi mye, da vi aldri vet helt hvordan dagen blir. Fokuset er på det viktigste, det andre skreller vi av. Møtene og det sosiale er det sentrale. Det er i dialogene og samspillet at læring skjer."

"Foreldrene og brukerne er våre samarbeidspartnere. Etablerte brukere inviterer nye inn i fellesskapet. Samtidig som de blir introdusert for gjeldende regler og normer og systemer vi har etablert. Vi forventer for eksempel at alle rydder etter seg og at alle er aktive sammen med barna. Barna kan fritt velge mellom alle aktiviteter og tilbud i hele lokalet. Det er alltid tilgjengelige voksne her."

"Å være tilstede sammen med brukerne både barn og foreldre, er å være et medmenneske. Som ansatt er du en fast person, en samtalepartner, noen som kan lytte til og bidra med informasjon. Vi formidler kontakt med andre instanser og forteller om muligheter i ulike systemer. I åpningstiden er vi 100 % tilstede, det kan være ganske intenst."

"Vi er både pedagoger, sosial arbeidere, kommunal arbeidere, informanter, lokale miljø arbeidere med mer. Det er utrolig spennende og meningsfylt, det er ingen stagnasjon. Som ansatt får vi virkelig brukt oss hele tiden. Vi ansatte er tilgjengelige og delaktige hele tiden. Spørsmål og diskusjoner er velkomne her."

"Noen ganger er vi i personalet overrasket over at vi alle greier å få kontakt, det rarer er at vi faktisk kommuniserer sammen uavhengig av fellesspråk. Vi vet jo ikke om alt blir mottatt, men vi har kontakt, vi kommuniserer allikevel og får relasjoner. Som ansatte bruker vi oss selv og byr på oss selv. Det er utrolig spennende å jobbe sånn."

"Jeg er kritisk til noe av måten ordinære barnehage jobber på, særlig med minoriteter. Hvorfor skal foreldrene så fort ut? Kun en rask tilvenning på et par tre dager, og så skal barnet være alene. Hvorfor kan det ikke brukes lengre tid? Hvorfor kan ikke barnehagene være mer åpne for foreldrene? Hvorfor kan ikke også foreldrene få tid til å bli kjent og trygg? Hvis de ordinære barnehagene hadde vært litt mer åpne kunne mye ha vært annerledes, foreldre og personale kan lære mye av hverandre."

"Det er særlig viktig med åpen barnehage for noen av de utenlandsfødte innvandrere. Å ha noen brobyggere betyr mye. Dette at de blir sett og møtt og inkludert i et fellesskap. Ofte er det nok med en oppstart og litt støtte for å få dem videre i systemene. Tillit bygges ofte gjennom individer som siden utvider seg."

"I Norge er vi så flinke til å løse alt med å gi en oppskrift i form av papirer med instruksjoner, og så overlate alt til dem selv. Men her er vi sammen, og støtter dem og bidrar i praksis".

”De mest populære aktivitetene er alle aktiviteter hvor vi samles rundt et bord eller i en sirkel. Som musikk samlinger, formingsaktiviteter, baking og ”luncher alle sosiale fellesskapsarenaer, som involverer samtaler og deling av opplevelser og erfaringer.”

6.3. Kommentarer og drøftinger til den tredje tilnærmingen - menneskene

Ut i fra dette materialet vil jeg se etter mønstre og felles hovedmomenter og knytte dette opp mot teorien. Det kan se ut som om det er et felles trekk ved at alle de ulike aktørene fremhever de mulighetene åpne barnehager kan gi. Noe som kan knyttes direkte til Øzerk(1999), Bruner (1983) og Vygotsky (1978) sine teorier om balansert støtte og utfordring for å komme videre. Flere av utsagnene har klare paralleller til Øzerk (1999) sitt prinsipp om litt hjelp i tide. Ved at åpen barnehage representerer en møteplass, som dersom den fungerer godt, kan fange opp og se individene. Noe som kan gi en mulighet til tidlig registrering av behov og tiltak, og at det å være i et sosialt fellesskap i seg selv kan være nok, og preventivt i seg selv.

6.3.1. Kommentarer til utsagnene fra helsesøstrene:

Helsestasjonen har et medisinsk fokus. De går gjennom konkrete standardiserte rutine skjemaer med program for hvert besøk. Alle tilbud er frivillige, med unntak av tuberkulose sjekk. Helsesøstrene i dette intervjuet var opptatt av at de ikke hadde så mange minutter til hvert barn. Særlig var det opptatt av at barna går gjennom store utviklingsprosesser i førskole perioden.

Helsestasjonene har et stort ansvar som ligger i at de er de eneste som i prinsippet kan se alle barn, såfremt familiene tar imot tilbudet. Samtidig skal den knappe tiden implementere alt fra vekt og lengde kontroller, til vaksiner og veiledning rundt både fysisk og sosial utvikling og foreldrerollen. I denne perioden har også barna den største språklige utviklingen i livet fra enkelt ord til flerordssetninger. Utsagnet *om at det er en velsignelse å kunne tilby åpen barnehage* som en mulighet for familier kan tyde på at det å ikke ha barnehageplass i dag, hvor så mange har det, kan oppleves som et tap. Og at grupper som ikke har muligheten, selv om de hadde ønsket det for sine barn, kan oppleve det stigmatiserende og marginaliserende. Det kan være en mulighet for at disse gruppene er mer utsatt enn andre, ved faktorer som økonomi og utdanning i et land og en tid med lav arbeidsledighet og knapphet på arbeidskraft vil det være et begrenset utvalg mennesker som ikke er deltakende i arbeidslivet. I et stadig mer språklig mangfold er det betenkelig at alt

kartleggingsmaterialet kun er tilgjengelig på norsk. Stortingsmelding nr. 16 gir heller ingen svar på veien videre etter kartleggingen. Men det er interessant at den nevner at det tar flere år å lære et språk. Ellers tyder både stortingsmelding nr. 16 og helsesøstrenes utsagn på at det er behov for tverrfaglig samarbeid og at åpen barnehage kan være en slik arena. Ved at samhandlingsmulighetene der kan være utviklende. Både foreldre og pedagoger forteller om barn som lærer norsk i de åpne barnehagene.

6.3.2. Kommentarer til utsagnene fra foreldreintervjuene:

Begge de to familiene gir uttrykk for positive opplevelser med å være brukere av åpen barnehage. Mødrene ønsker *selv å være sammen med barna mens de er små*, dette gir de helt klart uttrykk for i intervjuene. Begge forteller om vennskap og nettverk både for sine barn og seg selv. Og at åpen barnehage har betydd mye for dem nettopp rundt dette. Det er to sitater som særlig er verdt å fokusere. Det ene er at en *tre årsgammel gutt gir uttrykk for at han også skal ha barnehage*. Når de andre barna i hans gate skal i barnehagene sine vil han også i sin da er det godt med åpen barnehage. Et annet sitat er at den unge moren helt klart gir uttrykk for respekt og beundring for et annet barns bestemor, og for at denne bestemoren også tar seg tid til hennes barn. Dette utsagnet tyder på en kollektiv samhandling, med positive effekter både mellom mor, barn og bestemoren. Utsagnet *det er barnehagen vår* tyder på at eierforholdet er etablert.

6.3.3. Kommentarer til utsagnene fra pedagogene og de flerspråklige assistentene:

Pedagogene og de flerspråkligeassistentene forteller levende og engasjert om arbeidsplassen sin, de åpne barnehagene. De forteller om møtene og de mange relasjonene og episodene som oppstår, om varierte roller og oppgaver bygd rundt et utall funksjoner og en improvisatorisk arbeidsform. Utsagnet *helt tilstede* tyder på nærvær og samspill i et mangfold av relasjoner, hvor man er bevisst sin rolle som tilrettelegger og leder ikke bare for barna ,men også rundt foreldre som sentrale aktører i tilbudet.

De flerspråkligeassistentene formidler betydningen av å treffe noen med samme bakgrunn og også om dette med å inkludere og de mulighetene kommunikasjon og samhandling kan gi i motsetning til mer isolasjon i begrensede miljøer.

6.4. Pedagogene og profesjonen

Profesjonsrollene og funksjonene i åpne barnehager skiller seg radikalt ut fra ordinære barnehager ved at foreldrene er med og trolig tar like mye plass, tid og oppmerksomhet som barna, kanskje mer. Allikevel er det tydelig at veien til barna går gjennom de voksne de har med seg inn i tilbudet. Noe som jo er naturlig ut i fra at barna ofte er under tre år og at det kan virke som om det er mange i tilbudet som har andre morsmål. Ut i fra det pedagogene forteller ser det ut som om de har skrelt vekk alt det som de mener ikke tilhører det viktigste, og at de utelukkende fokuserer på det som de opplever som mest sentralt, nemlig det inkluderende relasjonelle som de selv sier er det her læringen skjer. Dette sier de handler om det å *være et medmenneske*. Gjennom det at de er nærværende og støttende ved å se og lytte og bygge stillaser etter Bruners (1983) teorier og gjennom å fange opp i tide etter Øzerk (1999) sitt prinsipp, kan de bidra til at både foreldre og barn kommer videre til Vygotsky (1978) sin teori om nærmeste og kommende utviklingssoner. Det kan virke som om det ikke er så mye som skal til noen ganger, men at det holder å bli sett og anerkjent og å få informasjon og noen som en kan kommunisere med, enten det er andre i samme situasjon eller profesjonelt ansatte, *som de selv sier dette å kunne gå litt veien sammen med*, noe som harmonerer med den opprinnelige betydningen av ordet pedagog.

Pedagogene forteller også om modell læring og smitteeffekter ved at nye brukere blir tatt i mot av etablerte brukere. Det kan tyde på at pedagogene evner å skape inkluderende kulturer bygd opp rundt en positiv holdnings innstilling, bygd på respekt og anerkjennelse, noe som sammenfaller både med Bae (1996) og Løvlie Schibbye (2002) sine teorier. En anerkjennende holdning kan formidlers ved å lytte, å bekrefte og ved å stille åpne undrende spørsmål, det kan synes som om pedagogene har denne holdningen gjennom utsagnet "spørsmål er velkomne her." Og også ved at de søker kommunikasjon uavhengig av felles verbalspråk. De forteller mye om det å improvisere, noe som også kan knyttes til evnen til å være tilstede når noe skjer. Løvlie Schibbye (2002) kaller dette evnen til affektiv inntonning ved å være tilstede når noe skjer. Den profesjonelle pedagogen må evne å ta inn den andres opplevelses verden. Først da kan kommunikasjon og samhandling oppstå, et utgangspunkt for fellesskap og utvikling i samspillet.

7. Analyse og drøfting

7.1. Møteplass og inkludering

I følge teoriene til Dahlberg m.fl. (2002) kan åpne barnehager defineres som møteplasser fordi de er nettopp åpne i praksis, som Dahlberg skriver er åpne for alle familier med små barn- både barn og voksne og for verden. Utsagnene fra informantene tyder på at det i de åpne barnehagene de representerer, er en demokratisk og solidarisk praksis ved at det blir lagt vekt på delaktighet, samhandling og lydhørhet for innspill. Foreldrene gir uttrykk for at det er barnehagen sin, det samme forteller de om barnas opplevelser. På den måten kan de åpne barnehagene fungere som lokale treffpunkt. Stortingsmelding nr. 49 sier at den som inkluderer, må ta ansvar for å få det til, gjennom å åpne opp og invitere inn. Åpne barnehager kan være en mulighetsarena til dette for førskolebarn og foreldre, dersom det satses på åpne barnehager og ved at de har en tilstrekkelig utbredelse til å kunne dekke behov og etterspørsel. Hvis åpne barnehager ikke er representert i lokalsamfunn vil de ikke lengre ha den samme inkluderingsmuligheten. Ut fra det har innsamlede materialet kan det tyde på at også helsesøstrene ser behovet for, og ønsker en felles tverrfagligarena, for utveksling av informasjon og samarbeid. Helsesøstrene gir også klart uttrykk for at åpen barnehage fremstår som et inkluderende tilbud og en mulighet for dem som ikke kan benytte eller ønsker å benytte ordinær barnehage. Selv om disse familiene ikke er deltakende i den ordinære barnehageformen får de allikevel en mulighet til å komme ut og være deltakende gjennom de åpne barnehagene. Helsesøstrene kan få en mulighet til å legge til rette for forebyggende tiltak gjennom samarbeid med foreldrene, åpen barnehage og helsestasjonen.

7.2. Fellesskap og nettverk

Utsagnene til informantene kan tyde på at fellesskapet oppstår gjennom fellesaktivitet, siden det tydelig er alle de fellessamlende aktivitetene som trekker flest i antall deltakere. Dette å få felles opplevelser og det å være aktive på samme arena viser til grunnlag for nettverk og gjennom dette en fellesskapsopplevelse. Åpen barnehagers aktiviteter kan være det tredje leddet, dette aktørene kan samles rundt, slik Østrem (2006) og Skjervheim (2001) har beskrevet. Fellesskapet rundt barna, å dele barna med hverandre og å se egne barn i samspill med andre, å søke kommunikasjon og informasjon fra andre likeverdige i en sammenlignbar livssituasjon ved at alle har barn i førskolealder. Dette kan bli limet fellesskapet kan bygges rundt. Dahlberg m. fl. (2002) vektlegger

dette med meningsfylt fellesskap som et sted hvor det legges vekt på spørsmålet om å være sammen. Dette tyder på vektleggingen av betydningen rundt den kollektive diskusjonen ved å forme innhold og tilbud gjennom relasjoner og samhandling i en aktiv kommunikasjon. Pedagogene har satt ord på dette ved utsagnet *spørsmål og meninger er velkomne her*. Dette kan tyde på en demokratisk praksis med rom for dialoger, bygd på en anerkjennende holdning for den andres innspill. Og at det er rom for å realisere innspill ved at dagene ikke er så fast strukturerte i forhold til tid og innholdsplaner. Samtidig gir pedagogene uttrykk for at de styrer tilbudet ved at de stiller krav til foreldrene og samarbeid blant annet om aktiv deltakelse innenfor gitte regler og normer. Uttrykket *alltid nok voksne* tyder også på fellesskapets betydning ved at ressursene her i form av voksne deles. På denne måten blir også barn og voksne en del av hverandres nettverk både på Bronfenbrenners mikrosystem, ved samhandling på felles arenaer men også på mesosystem, ved at kjennskap og vennskap utvikles og menneskene møtes på andre arenaer i nærmiljø, som ordinær barnehage senere, skole, naturområder osv. Dette kan gi barnet erfaringer som kan gjøre senere overganger enklere ved at de kan få opplevelser med ulike situasjoner (settings) og roller. Også som en overgang fra hjemmet og trolig mot en ordinær barnehage.

7.3. Samhandling (samspill, interaksjon og relasjon)

Åpne barnehage legger naturlig til rette for samhandling, det er dette som trolig er selve kjerneelementet i institusjonen. Det er dette som fremkommer i egne dokumenter, og det er det de forteller om i intervjuene. Øzerk (1999) sin teori om at grunnlag for all læring ligger i de støttende sosiale relasjonene. Krever fokus på det sosiale miljøet. Fremfor alt på pedagogene, som ledere av de åpne barnehagene, hvordan de evner å se, fange opp og støtte ved behov. Og også hvordan de gjennom sine handlinger legger føringer for en praksis hvor teoriene følges. Utsagnene i intervjuene kan tyde på at dette kan utøves i åpne barnehager dersom miljøene blir bærere av kollektive støttefunksjoner som bekreftet i utsagnene fra intervjuene *"hele gjengen roste gutten!"* og *her er det mange voksne som oppmuntrer alle barna*. Dette kan tyde på at barna støttes mot nærmeste utviklingszone gjennom relasjonene og at relasjonene kan fungere som stillaser og som overføring av kompetanse noe som sammenfaller med Vygotsky (1978) og Bruners (1983) teorier. Grunnlaget for dette er delaktighet, samspill og nærvær. De ansatte denne studien bygger på gav uttrykk for at det kunne være intenst med så mange relasjoner, men samtidig også motiverende og meningsfylt. En av pedagogene uttrykte praksisen slik:

"Som ansatte bruker vi oss selv og byr på oss selv. Det er utrolig spennende å jobbe sånn. Vi improviserer hele tiden." "Å være tilstede sammen med brukerne både barn og foreldre, er å være et medmenneske".

Å definere seg som et medmenneske kan også understreke dette med å være sammen med, ved å være tilgjengelig. Som direkte kan knyttes til Øzerk (1999) tenking om litte granne hjelp i tide, ved at pedagogene observerer og er med, gjennom aktiv handling når behov oppstår. Eller ved å overlate den aktive handlingen til andre i mikrosystemet. Dette med støtte og tidsmomentet underbygges av pedagogenes utsagn om:

"Her er vi sammen med og støtter og bidrar i praksis."

7.4. Konklusjoner og oppsummeringer

Denne studien er begrenset til et utvalg åpne barnehager og et utvalg informanter. Det er ikke grunnlag til å trekke noe generelle slutninger annet enn det som fremkommer gjennom materialet. Åpne barnehager kan ha muligheter til å være inkluderende møteplasser men tilbudet vil i stor grad påvirkes av evnen personalet har til å skape klima som fokuserer på fellesskap og samhandling gjennom en praktisering av dialektiske anerkjennende kommunikasjon. Foreldrenes opplevelse av miljøet i de åpne barnehagene vil være avgjørende for om de kommer tilbake og om de bidrar til å rekruttere nye deltakere. Kanskje kan innslag fra minoriteter med mer kollektive praksiser bidra til å farge miljøene i de åpne barnehagene mot et mer fellesfokus.

8. Konklusjoner og sammenfatninger

8.1. Oppsummerende tanker

De tre ulike tilnærmingene rundt åpen barnehage er nå presentert og drøftet. På hver sine ulike måter belyser de deler av fenomenet åpen barnehage. Hver del presenterer nye elementer og samlet kan de ulike delene gi kunnskap om åpne barnehager. Et bidrag til et felt som fra før var lite synlig. Forhåpentligvis kan økt kunnskap om åpne barnehager skape nysgjerrighet og et større fokus og kanskje en interesse rundt disse arenaene og det som skjer der. Kanskje vil noen se at det kan være noe å lære fra de åpne barnehagene, noe som kan overføres til ordinære barnehager, i form av mer åpne dører, hvor ulike aktører kan møtes og bruke lokaliteter og skape et større engasjement og diskusjon rundt barnehagens innhold og fokus. Et møte for å etterleve det afrikanske ordtaket "it takes a village and new roads to get there" som ble presentert i innledingen og som Peter Moss har videreutviklet med: "and new roads to get there." "Kanskje kan åpen barnehage være en av veiene?" Sikkert er det at økt mangfold vil utfordre institusjoner og kreve andre praksiser basert på en bredere tilnærming enn den nasjonale og kanskje kreve ulike tilbud i systemene i form av allsidige valgmuligheter tilpasset ulike behov og ønsker.

8.2. Intensjon og utfall

Undersøkelsen som her er foretatt hadde intensjon om å utforske fenomenet åpen barnehage og bidra til kunnskapsformidling rundt åpne barnehagers omfang, tilbud og praksis. De tre valgte tilnærmingene har gjennom de ulike nivåene bidratt til å belyse fenomenet på et overordnet plan gjennom en historisk beskrivelse av omfang og utbredelse i Norge knyttet opp mot Sverige. Tilnærming to presenterte et utvalg åpne barnehager på et institusjonsplan, mens den tredje tilnærmingen fokuserte menneskene i og rundt åpen barnehage. Tilnærmingen har vært kvalitativ og representerer således et begrenset utvalg åpne barnehager og informanter. Ut fra dette materiale kan det synes som om åpen barnehage som institusjon kan være en inkluderende møteplass i lokalsamfunn hvor de er representert. Ved at de i form og tilbud er inkluderende med mulighet for bred deltakelse. Informantenes utsagn om at "hit kommer alle" er med på å underbygge dette.

8.3. Svar på forskningsspørsmålene

Masteroppgaven ble bygd opp rundt et sett forskningsspørsmål. Dette var fenomenet åpen barnehage – hva er åpen barnehages omfang og utbredelse i Norge. Og hvilken historie og utvikling har de i Sverige. Institusjonene - hvordan organiseres og hvilket tilbud gir et utvalg åpne barnehager og menneskene - hvilke meninger og oppfattelser formidlet et utvalg av aktører i og rundt åpen barnehage og hvordan beskrev pedagogene sine profesjonsroller og funksjoner. Fenomenet åpen barnehage er beskrevet statistisk og presentert i tabells form. Metodene som ble benyttet presenterte de norske og svenske åpne barnehagenes historie og situasjon i dag.

Dybdestudiet av noen utvalgte åpne barnehager bidro til å utforske institusjonene som var deltakende. Denne tilnærmingen forteller kun fra disse fire åpne barnehagene, og gir et bilde hva de representerer. Hvorvidt dette er gyldig eller ikke gyldig for andre åpne barnhager svarer ikke denne studien på, men det var heller ikke intensjonen. Trolig vil det finnes en rekke variasjoner ut i fra lokale hensyn og behov. Allikevel var det en rekke sammenfallende momenter i studien ved at de fire objektene, blant annet har likt fokus på flerspråklige ansatte, tverrfaglig samarbeid i form av ”utviklede” tilbud, lett tilgjengelige og godt synlige i lokalmiljøet osv.

Også i den siste tilnærmingen, menneskene, var det mange sammenfallende momenter, som ønske om fellesskap, samhandling, noen å dele med, et sted å være sammen osv. Fagpersonene understreket betydningen av felles fokus og helhetlig samarbeid og det å være aktivt deltakende på samme arena, noe som bidro til kollektiv læring og til muligheten til forebygging. Det kan virke som om pedagogene ut i fra sin ”helt tilstede praksis”, fanger opp og ser og inkluderer i et fellesskap som oppfattes meningsfylt og ønsket. Løsrivingen fra planer og det å ha fokus på improvisasjon og øyeblikk virket som om pedagogene opplevde som dynamisk og utfordrende og motiverende. Alle fire har satt ord på det som: det er så spennende, det er så gøy å se når mål nås, og at de på ulike måter holder seg litt i bakhånd og overlater brukerne til å bygge relasjoner med hverandre bygd opp rundt aktiviteter og samhandling på den felles arenaen. Det kan stilles spørsmål ved om pedagogene bruker mer tid på de voksne enn barna i tilbudet, samtidig som intensjonene med dette er å styrke og støtte foreldrene til barnas beste. Det er også avgjørende at pedagogene klarer å holde en struktur og form i tilbudet slik at det blir barna aktiviteter som er hovedfokuset og ikke ”café-profilen” hvor voksne tar for stor plass. Ut fra dette materialet var det ingen tegn på dette. Tvert i mot var pedagogene tydelige på at de stilte krav til deltakelse og samarbeid rundt utformingen av tilbudet.

8.4. Svar på problemstillingen

Hvordan kan åpen barnehage være en inkluderende møteplass i et sosialt fellesskapsperspektiv? Åpne barnehage kan være inkluderende møteplasser nettopp ved det at de er lavterskeltilbud og derfor en mulighetsarena for alle. Et valg alternativ for de som velger å oppsøke tilbudet. De som kommer til åpne barnehager har det til felles at de ikke benytter ordinære barnehager, og det kan være ulike grunner til dette. Forutsetningen for å være møteplasser er at de er synlige og tilgjengelige i nærmiljøet og at brukerne opplever tilbudet som attraktivt og meningsfylt. Materialet i denne studien underbygger at de ulike aktørene finner tilbudet attraktivt, og at de åpne barnehagene favner bredt og er populære ved at brukerne velger å komme og bruke tilbudet over en periode. Åpen barnehages betydning som første arena og overgangsarena ser ut til å ha effekt sett ut ifra et nettverk og inkluderingsperspektiv. Hvorvidt åpen barnehage evner å fange opp alle som av ulike grunner hadde hatt utviklingsmuligheter der, sier denne studien ikke noe om, det er der det tverrfaglige samarbeidet blir avgjørende. Studien sier heller ikke noe om hvordan åpen barnehage følger opp de syv fagområdene i Rammeplanen. Men dybdestudien viser at de åpne barnehagene jobber variert og aktivt med en rekke metoder og tilnærming, som implementerer alt fra forming, baking, turer osv. åpen barnehage vil befinne seg i grensen mellom det formelle og det mer uformelle med de muligheter og begrensninger dette gir. Tilbudet vil i stor grad være avhengig av hvor systematisk og kontinuerlig barn og foreldre benytter det. Og i hvor stor grad pedagogene evner å se og inkludere brukerne i tilbudet.

8.5. Har studien svart på intensjonene med oppgaven?

Studien har utforsket åpne barnehager på ulike måter og med ulike tilnærminger. Dette kunne vært gjort på mange måter, uansett er det begrenset hva som kan rommes i en tekst. Den her valgte tilnærmingen har inkludert noe og ekskludert noe annet, slik vil det nødvendigvis være. Ut i fra forskningsspørsmål og problemstilling og de ulike valgte metodene har spørsmålene som har blitt reist blitt belyst ut fra mulighetene i materialet. Svarene vil alltid føre til nye spørsmål og prosessene vil være kontinuerlige.

8.6. Veien videre, nye forskningsspørsmål

Alle informantene oppgav at åpne barnehager kan være gode overgangsarenaer og særlig egnet til "det første møtet" både mellom barn og samfunn og mellom barn og videre ordinær barnehage, helt klart en overgangsarena. Åpen barnehage fremstår som særlig å kunne ha betydning for ulike grupper tilflyttede, som en lokal møteplass i nærmiljøet. Et sted å gi og få informasjon og å bli kjent med andre, både barn og foreldre og der igjennom knytte kontakter og bånd. Foreldrene i studien gav uttrykk for å eie sin åpne barnehage. Noe som kan tyde på at det oppstår et fellesskap og en sameksistens som man ved aktiv deltakelse får et identitetsforhold til. Det kan virke som om de åpne barnehagene har unike muligheter til å kunne invitere og inkludere inn i et sosialt og delaktig fellesskap. Noe som trolig har betydning både for lokalmiljøet, foreldrene og barna. Nettverk og relasjoner rundt samhandling på en felles arena kan bidra til å skape samhold. Gjennom at barna og aktivitetene blir limet i relasjonene. Utsagnet "det er alltid nok voksne til stede," bidrar til å beskrive åpne barnehager som arenaer hvor det ligger muligheter for mange aktiviteter, dialoger og samspill, i form av kollektiv læring og samhandling. Men mye avhenger av pedagogenes evne til universell kommunikasjon og inkluderings ferdigheter, i form av å kunne skape kontakt gjennom inntoning, deltakelse, nærvær, tilgjengelighet, og å kunne legge til rette for samhandling rundt et felles prosjekt.

Pedagogenes roller som nettverksbygger, samtalepartner, tilrettelegger og improvisatorer med mer er trolig avgjørende for å skape et klima som er inviterende og inkluderende. Dette er nært knyttet opp til pedagogenes profesjonalitet og deres kommunikative kompetanse. Både i forhold til nærvær, anerkjennelse, delaktighet og samspills kompetanse gjennom å se og følge opp både barn og foreldre.

I videre forskning kunne det vært inntresant å se på hva ordinære barnehager kan lære av åpne barnehager, både i forhold til deres pedagogiske tilrettelegging, med vekt på å fange øyeblikk og interesser. Både i form av det organisatoriske med ingen møter i åpningstiden, lite detalj planlegging og heller evalueringer enn stramme planer. Pedagogenes kompetanse fra arbeid med de yngste og med minoriteter kunne sikkert også vært dokumentert og studert nærmere. Og fremfor alt kanskje deres kompetanse om samarbeid, særlig med foreldre, men også med tverrfaglige grupper.

Det er interessant at åpne barnehager har gått fra å være et supplerende tilbud for manglende barnehagedekning, ikke tiltenkt for barn og familier med særlige behov. (Norsk skoleblad 1989)

nr.32) mens vi i dag har åpne barnehager som den kanskje eneste arenaen for mer utsatte grupper som av ulike grunner ikke har andre alternativ, som en mulighetsarena for de mange til det eneste tilbudet for noen få. Intervjuet fra helsesøstrene tyder på at de er gode "selgere" av tilbudet og at de aktivt jobber for å få barn og foreldre ut og delaktige i et fellesskap. Helsesøstrene er de eneste som har mulighet til å kunne se barn i førskolealder, ved at de fleste foreldre velger å benytte tilbudet. Det er de som kan fange opp behov og anbefale tiltak. Pedagogene forteller at de ser og fanger opp mange, dette kan tyde på at de som kommer blir sett og ivaretatt.

Både i Norge og Sverige virker det som om åpne barnehager er gått fra å være mer rene "åpen barnehage tilbud" til mer "familiesentraller". Hvor det ordinære tilbudet har blitt utviklet til å omfatte flere tilbud og samarbeid og samspill med andre faggrupper (jfr. tabell 3). Rapporten fra det svenske skolverket (2006) kommenterer dette treffende nok med tittelen "utvikling eller avvikling". Dette kan tyde på at de svenske åpne barnehagene tilpasset sine tilbud til brukernes behov og ønsker.

I Norge er det ennå ingen tall som tyder på at åpne barnehager kan stå ovenfor de samme drastiske nedleggingene som Sverige. Samtidig er det interessant at flere svenske kommuner nå velger å bygge opp igjen sine nedlagte åpne barnehager. I tråd med Stortingsmelding nr. 16 med mål om tidlig inkludering kan åpen barnehage ha en viktig rolle, ved at den er inkluderende i sin form, som det eneste barnehage tilbudet i dag som har en åpen dør for de som velger å benytte den.

Litteraturliste

- Andersen, F. (1994) selvbestemmelse og komplementaritet, i Grethe Kragh - Müller (red.): *Samspill og konflikter*. Børn & Unge: København.
- Bae, B. (1996) *Erkjennelse og anerkjennelse perspektiv på relasjoner*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Barne- og familie departementet. *Åpen barnehage*. Q-0739.
- Baumann, Z. og May, T. (2004) *Å tenke sosiologisk*. Abstrakt forlag: Oslo.
- Berg, L. - E. og Zetterström, L. (1989) *Öppen förskola - lärarika möten*. Studentlitteratur: Lund.
- Bronfenbrenner, U. (1979) *The ecology of human developments Experiments by nature and design*. University Press, Cambridge Havard.
- Bronfenbrenner, U. (1985) *Midtveis i den menneskelige utviklingsøkologi*. I: Bø, I. (red.) (1985) *Barn i miljø. Oppvekst i en utviklingsøkologisk sammenheng*. Cappelen, Oslo.
- Bruner J. S. (1983) *Child's talk: learning to use language*. Norton: New York.
- Bø, I. (2000) *Barnet og de andre: nettverk som pedagogisk og sosial ressurs*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Christiansen, U. Steen (2008) *Om nærvær i skapende prosesser*. Pedagogisk forum.
- Dahlberg, Moss og Pence. (2002) *Fra kvalitet til meningsskaping- morgendagens barnehage*. Kommuneforlaget. Oslo.
- Dalen, M. (2004) *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Universitetsforlaget: Oslo.
- Dysthe, O. (1997) *Leing i eit dialog perspektiv*. I: Fuglestad, O. L. og Lillejord, S. (red.) *Pedagogisk ledelse – et relasjonelt perspektiv*. Fagbokforlaget.

Frank, C. (2007) *På upptäcktsfärd i öppna förskolan – en institution som väcker frågor*.
Magisteroppsats i pedagogikk Stockholm: Lärarhögskolan.

Frønes, I. (2003) *Moderne barndom*. Cappelen akademiske forlag: Oslo.

Fontana, A. & Frey, J. H. (2000). *The interviews: from structured questions to negotiated text*. In N.K.Denzin, & Y.S. Lincoln (Eds.), *Handbook of Qualitative Research* (2nd ed.) (pp.645-672).
Thousand Oaks, CA:Sage Publications, Inc.

Gadamer, H. G. (1975) *Truth and Method*. Sealbury Press: New York.

Hauge, L. S. (2001) *Vitenskap og sannhet*. En innføring i vitenskapsfilosofi.
Høgskoleforlaget AS.

Hellevik, O. (1991) *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Universitetsforlaget: Oslo.

[http://odin.dep.no/filarkiv/274353/rammeplan \(til Odin\).pdf](http://odin.dep.no/filarkiv/274353/rammeplan%20(til%20Odin).pdf) (4.4.08)

<http://www.ssb.no/barnehager> (2.2.08)

<http://www.lovdatab.no/all/nl-20050617-064.html> (4.4.08.08)

Jansen Thorsby, T. *Den nye barnehagen – ved et veiskille* i Bjerkestrand, M. Og Pålerud, T, (red.)
(2007) *Førskolelæreren i den nye barnehagen - fag og politikk*.. Fagbokforlaget: Bergen.

Johannessen, A. Tufte, P.A. og Kristoffersen, L. (2004) *Introduksjon til samfunns- vitenskapelig metode*. Abstrakt forlag: Oslo.

KD. Kunnskapsdepartementet. (2005). *Lov om barnehager. (Barnehageloven)*

KD. Kunnskapsdepartementet. (2006a). *Rammeplanen for barnehagens innhold og oppgaver*

Kemp P. (2005) *Verdensborgeren som pedagogisk ideal*. Hans Reitzels Forlag: København.

- Krāshner, S. og Terrell, T. D. (1988) *The natural Approach*. Prentice Hall: New York.
- Kunnskapsforlaget (2007). *Bokmålsordboka* H. Aschehoug Co. A/S og Gyldendal ASA. Oslo.
- Kvale S. (2004) *Det kvalitative forskningsintervju*. Gyldendal Akademiske: Oslo.
- Lincoln, Y., og Guba, E.G. (1985). *Naturalistic Inquiry*. Newbury Park: Sage Publications.
- Noddings (2001) *Pedagogisk filosofi*. Gyldendal Norsk Forlag AS: Oslo.
- Nordin-Hultman E. (2004) *Pedagogiske miljøer og barns subjektskaping*. Pedagogisk forum: Oslo.
- Norsk skoleblad nr. 32 1989 *Holmlia først med "åpen barnehage."*
- Palludan, C. (2005) *Børnehaven gør en forskel*. Danmarks Pedagogiske Universitets forlag: København.
- Qvortrup, J. (1999) Barndom og samfund. *Børn og familie i det postmoderne samfund*. Hans Reitzels Forlag: København.
- Rammeplan for barnehagen. (1996) Barne- og familiedepartementet. Q-0903B.
- Readings, B. (1996) *The University in the Ruins*. Cambridge, MA: Havard University Press.
- Rokoengen, B. (1998) *Åpen barnehage- en møteplass med pedagogisk innhold i nærmiljøet?* Hovedoppgave i førskolepedagogikk DMMH /NTNU: Trondheim.
- Ryen, A. (2002) *Det kvalitative intervjuet. Fra vitenskapsteori til feltarbeid*. Fagbokforlaget.
- Røkenes, O. H. og Hansen P.- H. (2003) *Briste eller bære. Kommunikasjon og relasjon i arbeid med mennesker*. Fagbokforlaget: Bergen.
- Schibbye, A.L. Løvlie (2002) *En dialektisk relasjonsforståelse*. Universitetforlaget: Oslo.

Schwandt, T. A. (2000). Three Epistemological Stances for Qualitative Inquiry, Interpretivism, Hermeneutics, and Social Constructionism. I Denzin, N.K., og Lincoln, Y.S. (Red.). *The Handbook of Qualitative Research*, London: Sage Publications.

Skjervheim, H. (2001) *Deltakar og tilskodar, Bind 3*. Oslo: Universitetsforlaget.

Sommer, D. (2003) *Barndomspsykologi: utvikling i en forandret verden*. København: Hans Reitzels Forlag.

Statistisk sentralbyrå (2008) Barnehagestatistikk ssb.no

Steinsholt, K. og Sommero, H. (2006) *Improvisasjon: kunsten å sette seg selv på spill*. Damm: Oslo.

Stortingsmelding nummer 16. (2006-2007) *...og ingen sto igjen Tidlig innsats for livslang- læring*.

Stortingsmelding nummer 49. *Mangfold gjennom inkludering og deltakelse. Ansvar og frihet*.

Strategiplan. *Likeverdig opplæring i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språkligeminiteter i barnehage, skole og utdanning 2007-2009*.

Svenske Skolverket (2005) *Öppen förskolas utveckling* en studie av perioden 1980-2005.

Tiller, T. (1995) *Det didaktiske møtet: et møte mellom fag og hverdag: grunnlaget for en lærende skole*. Praxis: Oslo.

Tingstad, V. og Kvamstad, V. (1998) *Åpen barnehage Kvinnecafe eller møteplass med barnet i sentrum?* Trondheim: Norsk senter for barneforskning Rapport nr. 51.

Trost, J. (1989) *Kvalitative interview*. Studentlitteratur: Lund.

Vygotsky, L. S. (1978) *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Weydahl, S. Rimehaug (red.) (2008) *Åpen barnehage og andre alternative driftsformer*. IKOs Barnehagekontor. IKO - Forlaget: Oslo.

Wood, D. J., Bruner, J. S. og Ross, G. (1976) The role of tutoring in problem solving. I: *Journal and Child Psychology and Psychiatry*.

Yin, R. (2003) *Case Study Research – Design and Methods*, Thousand Oaks: Sage Publications.

Østrem, S. (2006) Barnehagen som læringsarena. *Realisering av tanken om anerkjennelse*. Abstract Forum.

Øzerk, K. (2003) *Sampedagogikk*. Vallset: Oplandske Bokforlag.

Øzerk, K. (1999) *Opplæringsteori og læreplanforståelse - en lærebok i pedagogikk*. Vallset: Oplandske Bokforlag.

Åberg, A. og Taguchi, Hellevi Lenz (2005) *Lyssnandets pedagogikk – etikk och demokrati i pedagogisk arbete*. Liber AB: Stockholm.

Vedlegg

Vedleggs oversikt:

1. Samtykkeerklæringsskjema
2. Informasjonsbrev i forbindelse med intervju

Intervju guide:

3. Spørreskjema
4. Intervju guide for foreldre
5. Intervju guide for helsesøstere
6. Intervju guide for flerspråklige assistenter
7. Intervju guide for pedagogiske ledere

Vedlegg nummer 1

Samtykkeerklæring

Samtykkeerklæring fra ved innsamling av data gjennom intervju.

Ansvarlig for undersøkelse: Marianne Hatlem

Formålet med undersøkelsen er å belyse kvalitativt temaet åpne barnehager i Norge i forhold til et mulighets- og mangfoldsperspektiv.

Undersøkelsen er et ledd i en masteroppgave i barnehage- og profesjonsstudie ved Høgskolen i Vestfold.

Jeg tillater å bli intervjuet.

Jeg er kjent med at informasjonen innhentes i henhold til personopplysningslovens bestemmelser, og at deltagelsen i undersøkelsen er frivilling.

Jeg er også kjent med at opplysningene blir anonymisert og at alt materialet blir slettet etter at masteroppgaven er avsluttet i mai 2008.

Sted, dato og underskrift

Vedlegg nummer 2

Informasjonsbrev

Forespørsel

Jeg er student ved Høgskolen i Vestfold og skal i den forbindelse skrive en masteroppgave om åpne barnehager. Oppgavens foreløpige tittel er:

”Åpne barnehage - en møteplass i et fellesskapsperspektiv”.

I den forbindelse ønsker jeg å foreta noen intervju blant:

foreldre, helsesøstere, flerspråkligeassistenter og pedagogiske ledere.

Jeg henvender meg derfor med dette til dere, med en forespørsel om deltakelse på intervju. Dette brevet vil bli fulgt opp av en telefon henvendelse innen to uker.

Med vennlig hilsen

Marianne Hatlem

Vedlegg nummer 3 Spørreskjema 10 ansatte i åpne barnehager

1. Hvor gammel er gjennomsnittsbarnet i din åpne barnehage? Finnes unntak	Over 3 år	Under 3 år Alle 10
2. Representere brukerguppen det etniske, religiøse og språklige mangfoldet i samfunnet? <i>Varierte svar etter hvilket område de representerte, en hadde 32 ulike nasjonaliteter andre få</i>	Ja 6 Blandet svar	Nei 4
3. Opplever du at din åpne barnehage er kjent i nærmiljøet?	Ja 10	Nei
4. Hvem anbefaler brukerne å benytte åpen barnehage fagpersoner eller jungeltelegrafene? <i>Nett også viktig</i>	Fagpersoner	Jungeltelegrafene Begge deler 10
5. Hvor lenge mener du at et gjennomsnittsbarn går i din åpne barnehage? <i>Alle fremhevet stabil bruk som vanlig</i>	Under 1 år	Over 1 år 10
6. Mener du at dere klarer å fange opp bekymringer gjennom tverrfaglig samarbeid og helhetlig innsats?	Ja 10	Nei
7. Hvordan definerer du åpen barnehage? Evt. egne ord? <i>Alt var viktig ut fra bakgrunn som overgangsarena for de fleste, men også som supplement For de som ikke kom i ordinær barnehage</i>	Overgangs-arena	Supplement til hjemmet Supplement til Ordinær bhg.
8. Mener du at det oppstår vennskapsbånd og nettverksbygging i din åpne barnehage?	Ja 10	Nei
9. Er det full barnehagedekning i ditt distrikt?	Ja 5	Nei 5
10. Tilbyr dere tilrettelagte språkaktiviteter for minoriteter?	Ja 10	Nei
11. Hvordan vil du betegne dine roller som ansatt i åpen barnehage? Evt. egne ord: <i>alt på en gang</i>	Relasjonsarbeider informasjonsformidler	nettverksbygger

Vedlegg nummer 4

Intervju foreldre

1	Hvor fikk du vite om åpne barnehager?
2	Hvilken informasjon fikk du?
3	Hvilke forventninger hadde du til åpen barnehage?
4	Svarte tilbudet til dine forventninger?
5	Hvilket tilbud gir åpen barnehage til: <ul style="list-style-type: none">• Barna?• Foreldre/omsorgspersoner?
6	Hvilket syn har du på ordinær barnehage <ul style="list-style-type: none">• For 0-3 åringene?• For 3-5 åringene?
7	Hvordan ser du på din rolle som foreldre i åpen barnehage?
8	Har du noen fortellinger fra åpen barnehage?
9	Har du noen tanker om utviklingsområder for åpen barnehage?
10	Eventuelt?

Vedlegg nummer 5

Intervju helsesøstrer

1	Hvilken informasjon har du/dere om åpne barnehager?
2	Samarbeider du/dere med åpne barnehager?
3	Hvordan jobber dere med barn fra 0-5 år?
4	Er helsestasjonen obligatorisk eller frivillig for familiene med barn i førskolealder?
5	Hvordan følger dere opp Stortingsmelding nummer 16?
6	Hva er tiltakene etter kartlegging ved Språk 4?
7	Til hvem og hvordan formidler dere informasjon om åpne barnehager?
8	Hvilke utfordringer ser dere?
9	Eventuelt

Vedlegg nummer 6

Intervju flerspråkligeassistenter i åpen barnehage

1	Hvor lenge har du jobbet i åpen barnehage?
2	Hva er din rolle og funksjon i tilbudet?
3	Hvordan jobber du mot barn og foreldre med annen språklig og kulturell bakgrunn enn den norske?
4	Hva mener du er utfordringene og styrkene i tilbudet åpen barnehage representerer?
5	Har du noen fortellinger fra hverdagen sett fra ditt perspektiv?
6	Hva mener du er viktig å fokusere både for å ha gode hverdager?
7	Og for å støtte og hjelpe videre mot delaktighet i den nye virkeligheten for innvandrede?

Vedlegg nummer 7

Intervju pedagogiske ledere i åpen barnehage

1	Hvor lenge har du jobbet i åpen barnehage?
2	Hvilken informasjon hadde du om åpen barnehage før du startet? Hvor og hvordan fant du informasjon om åpne barnehager?
3	Hvilke tilbud gir din åpne barnehage? (hvem er målgruppen og hva søker de?)
4	Hvilke aktiviteter er de mest populære i din åpne barnehage?
5	Hva legger du i dine funksjoner/roller som pedagog i åpen barnehage?
6	Hva er det du bruker mest tid på?
7	Hvordan definerer du dine primære oppgaver?
8	Hvilke muligheter ser du at åpen barnehage gir? Hva skiller åpen barnehage fra mer ordinær barnehage?
9	Har du noen fortellinger fra praksisen du har lyst til å formidle for å kunne gi et bilde av innholdet i åpen barnehage?
10	Ser du noen utfordringer for åpne barnehager? Eventuelt?